

Framdriftsplan

	2016				2017				2018		
	4 kvartal	1 kvartal	2 kvartal	3 kvartal	4 kvartal	1 kvartal	2 kvartal	3 kvartal	4 kvartal	1 kvartal	2 kvartal
Regionale planer	Oppstart	<u>Høring og vedtak planprogram</u> Høring 28.3.17, Møte i komite for næring, miljø og klima	<u>Høring og vedtak planprogram</u> (vedtak 6.6.17) Møte med styringsgruppe Arbeid med planutkast Avklare behov for utredninger	Plan- verksted Arbeid med planutkast Eventuelle utredninger	Møte med styrings- gruppe Møte med politiske komiteer mm Arbeid med planutkast	Politisk behandling planforslag <u>Høring</u>	<u>Høring</u> Møte med styrings- gruppe <u>Vedtak</u>				

Mulighetenes Oppland i ei grønn framtid

Prosess våren 2017

- 7 februar: Orientering i Fu
- 15 februar: Orientering i fylkestinget
- 20 februar: møte i foreløpig styringsgruppe
- 28 mars: Planprogram i Fu – sendes på høring
- 16 mai: Frist for høringsinnspill
- 6. juni: Endelig planprogram behandles i Fu

Regionale planer

Status og videre prosess

OPPLAND
fylkeskommune

Hva er viktigst for langsiktig og bærekraftig utvikling fram mot 2050?

- Helhetlig blikk
- Samarbeid og enighet om mål
- Klima og miljø
- Teknologi
- Befolkningsvekst
- Inkludering
- Næringsutvikling
- Kompetanse
- Infrastruktur

De regionale planene som strategiske styringsverktøy

- **Samordning og samarbeid** mellom regionale og kommunale aktører.
- **Nyttig ved komplekse samfunnstema.**
- **Tydelige valg og prioriteringer.**
- **Fordel at planene er:**
 - Langsiktige
 - Helhetlige
 - Overordnede

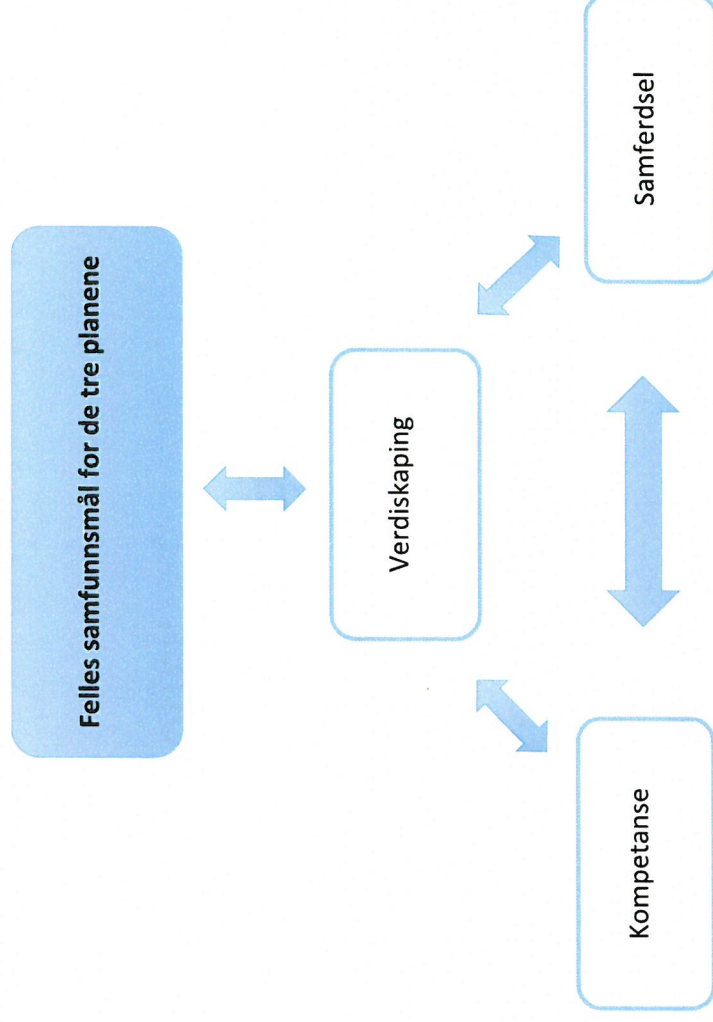

Regionale planer krever samarbeid og dialog

- Effektive planprosesser krever forankring og samarbeid
- Bred involvering viktig
- Skal sikre bærekraftig utvikling
- Styrke det regionale selvstyret
- Bidra til å innfri forventinger til kommuner, fylkeskommune, fylkesmann og andre samfunnsaktører
- Vi lykkes best sammen!

Felles overbygning for de tre regionale planene

Regional plan for verdiskaping

- Formålet med planen er å bidra til økt verdiskaping og arbeidsplassutvikling i Oppland for å sikre gode bo- og arbeidsmarkedsregioner.
- Den regionale planen for verdiskaping skal bidra til å sikre en grønn og bærekraftig framtid.

Forslag til plantema i planprogram

OPPLAND
fylkeskommune

Bioøkonomi

Oppland har store naturressurser med råvarer som i større grad bør og må utnyttes lokalt på innovative måter som kan skape nye arbeidsplasser og økt verdiskaping. Innenfor blant annet skog- og jordbruk er det viktig å kunne videreføre råstoffet vi har stor tilgang på spesielt med tanke på en bærekraftig (fornybar) næringsutvikling. Vi er også landets nest største matvareprodusent og landbruk har stor betydning for mange kommuner i Oppland.

Reiseliv og opplevelser

Opplevelser handler om reiseliv, fritidsboligmarkedet, arrangement, festivaler, naturbasert reiseliv. Oppland har en ambisjon om at de nevnte tema innenfor opplevelser må videreutvikles i tråd med ambisjonen om ei grønn framtid.

Cyber- og informasjonssikkerhet

Vi har en sterk IKT-sektor sammen med Norges fremste miljø innenfor cyberforsvar og informasjonssikkerhet. Med utgangspunkt i de kompetansemiljøene vi har både på Høgskolen Innlandet og NTNU Gjøvik er det et godt utgangspunkt for innovasjon og teknologiutvikling innen blant annet samfunnssikkerhet.

Industri

Fylket har sterke industrimiljø med tyngde i de sørlige delene av fylket. Det blir viktig å ivareta og videreutvikle de fortrinn som blant annet er pekt på i Innlandsutvalgets rapport, også innen digitalisering og automatisering.

Mulighetenes Oppland i ei grønn framtid

Regional plan for kompetanse

- Formålet med planen er å bidra til at enkeltmennesker og virksomheter har en kompetanse som gir Oppland et konkurransedyktig næringsliv, en effektiv og god offentlig sektor, og gjør at færrest mulige står utenfor arbeidslivet.
- Den regionale planen for kompetanse skal bidra til å gi befolkningen nok og riktig kompetanse for å møte endringer og omstilling i samfunns- og arbeidsliv. Planen skal bidra til varig tilknytning til arbeidslivet og forebygge sosiale helseforskjeller.

Forslag til plantema i planprogram

OPPLAND
fylkeskommune

● 1. Helhetlig opplæringsløp

Vi må arbeide for et godt samarbeid mellom forvaltningsnivåene. Det er viktig å se sammenhengen fra barnehage og til arbeidsliv og høyere utdanning. Et helhetlig opplæringsløp er nøkkelen til god kvalitet og økt gjennomføring. Tidlig innsats og sømløse overganger er viktige verktøy for å legge til rette for gode oppvekstvilkår og tilpasset læring.

● 2. Øke utdanningsnivået og omstillingsevnen i den voksne befolkningen i og utenfor arbeidslivet

Det er et mål at flest mulig voksne er i arbeid, men mange står av ulike årsaker utenfor arbeidslivet. En årsak er mangel på formell utdanning, svake grunnleggende ferdigheter og/eller svake norskerferdigheter. En annen årsak er endringer og utvikling av arbeidslivet til en grønn og digital hverdag. De grunnleggende ferdighetene omfatter å kunne lese, regne, skrive, og uttrykke seg muntlig, samt digitale ferdigheter.

● 3. Kvalifisering for minoritetsspråklige for utdanning eller jobb

Andelen minoritetsspråklige elever i Oppland øker. For at disse elevene skal lykkes i et opplæringsløp og arbeid må det jobbes helhetlig med integrering slik at minoritetsspråklige får bedre forutsetninger for videre arbeid eller studier.

Regional plan for samferdsel

- Hovedformålet med planen er å etablere en strategisk overbygning for å samordne Opplands ansvarsområder i en felles plan, og å kunne se virkemidlene under de forskjellige samferdselsområdene i sammenheng. Videre oppsummere de viktigste prioriteringene og tiltakene som må gjøres i fylket og tilstøtende regioner for å løse dagens transportbehov, og for å møte morgendagens utfordringer.

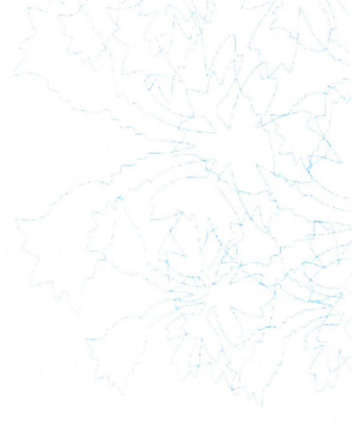
- Regional plan for samferdsel bør bygge på Oppland og Hedmarks felles innspill til Nasjonal transportplan - NTP, og legge grunnlaget for en kontinuerlig samordnet regional politikk som styrker Innlandet og legger til rette for vekst og utvikling.

Forslag til plantema i planprogram

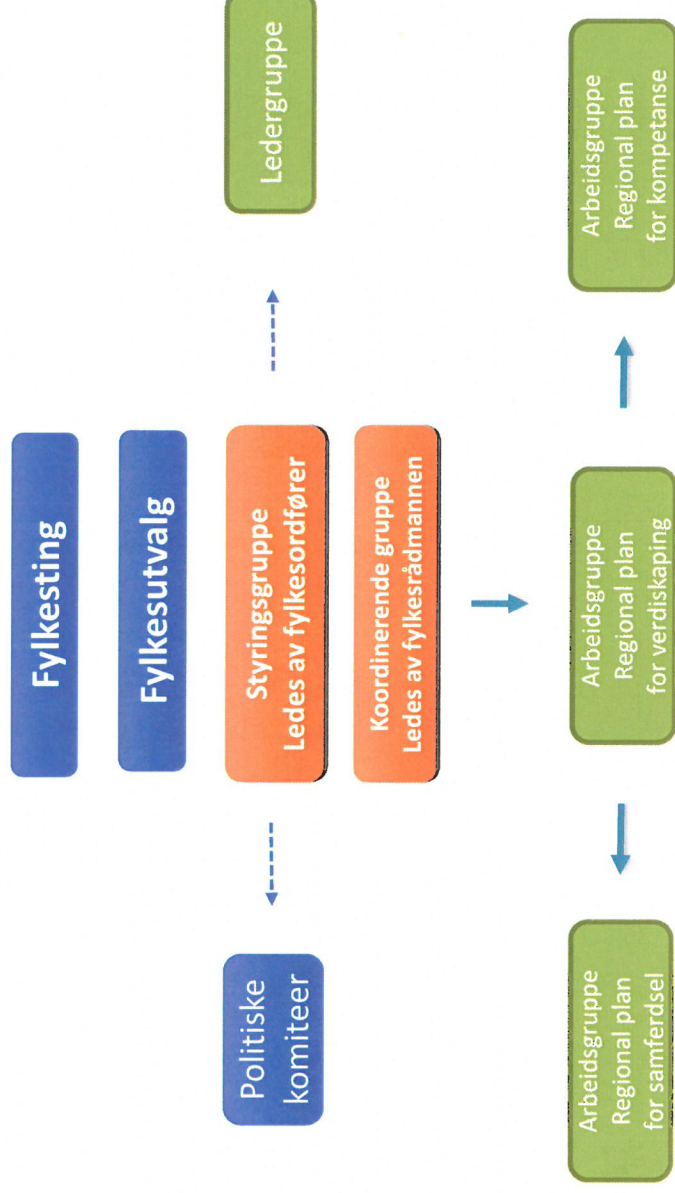

OPPLAND
fylkeskommune

- **Infrastruktur:**
Hvordan styrke kommunikasjonene til/fra og i fylket for på den måten å stimulere til økt verdiskaping?
- **Kollektivtransport:**
Hvordan utvikle et enkelt, moderne og pålitelig kollektivtilbud med kunden i sentrum, som tar størst mulig hensyn til kvalitet, sikkerhet og miljø?
- **Mjøsregionen:**
 - Utvikle en samordnet areal- og transportstrategi (ATP-strategi) for mjøsregionen.
- **Andre tema:**
 - Digital infrastruktur
 - Fossilfritt drivstoff - tilrettelegging av infrastruktur
 - Autonome - selvkjørende kjøretøy

Organisering regionale planprosesser

OPPLAND
fylkeskommune

Brukermedvirkning i kommunale råd

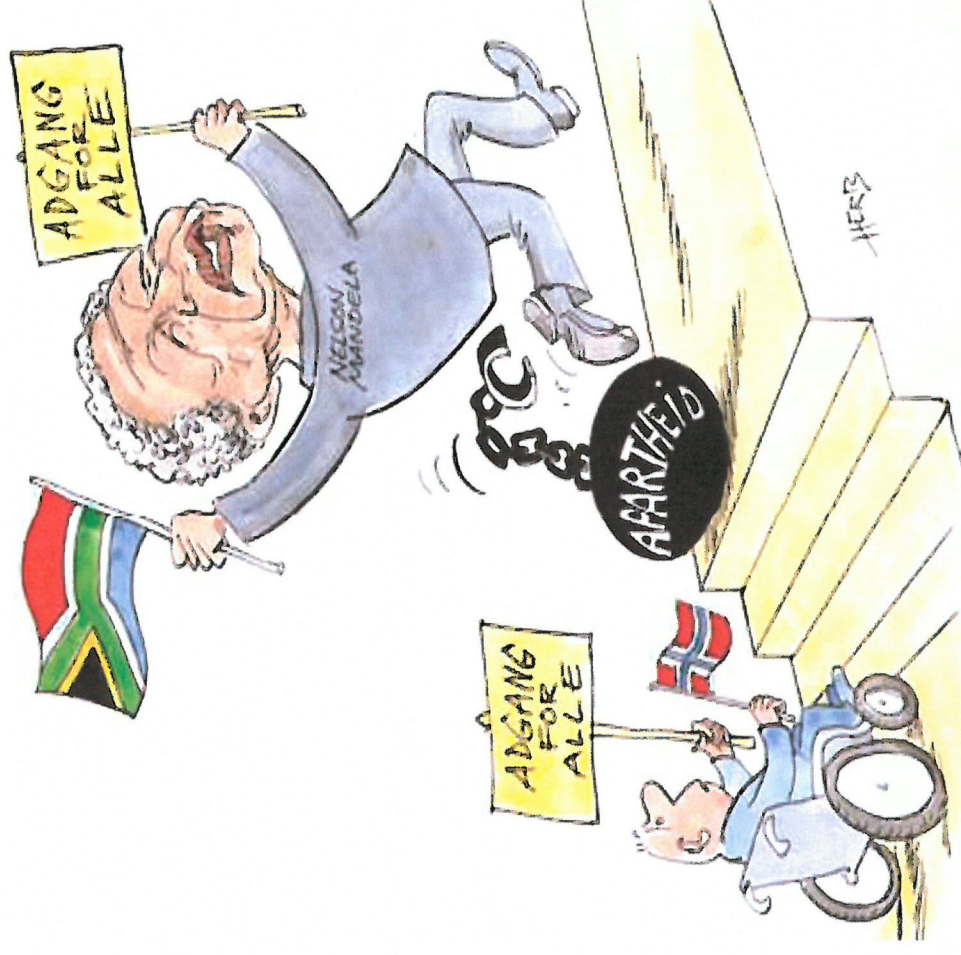
Opplæring av kommunale rådsrepresentanter 14.april

2016

Kjersti B. Fremstad

Råd for funksjonshemmede

§ 1 Formålsparagrafen

Kommunene og fylkeskommunene skal sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne blir sikret åpen, bred og tilgjengelig medvirkning i arbeidet med saker som er særlig viktige for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder bl.a. tilgjengelighet, arbeid mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne og tjenester for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Organisering

- Kommunalt råd – A4
- Felles råd for flere kommuner
- Felles råd for eldre og funksjonshemmede

Kommunestyret vedtar mandatet. Kommunestyret oppnevner. Organisasjonene forslagsrett.

Sammensetning av rådet

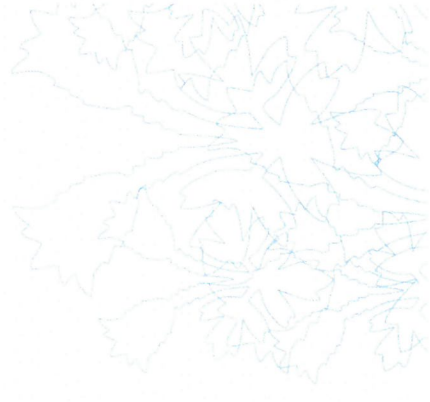
- Før hovedgrupper
- Nå "balansert" sammensetning
- Brukere
- Politikere
- Administrasjon

Håkken skar vara sjæfen?

Leder og nestleder blir oppnevnt av kommunestyret.

Det anbefales at en av politikerrepresentantene blir valgt til leder. Dette fordi rådet er kommunens råd. Det er kommunen som har det overordnede ansvar for at saker kommer opp i rådet, og for at det er fremdrift i rådsarbeidet.

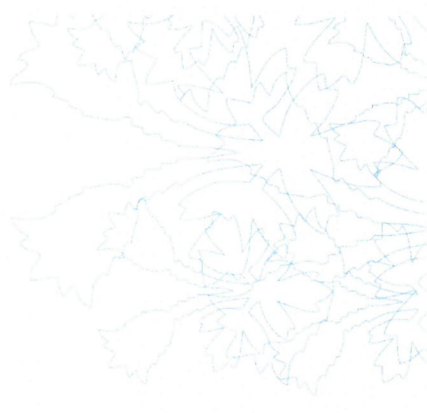
Tilfeldig forbipasserende?

- Det er viktig at politikerne i de kommunale rådene sitter i kommunestyret, for de skal være oppegående i saker som er aktuelle her og nå.
- Det samme gjelder representanter fra brukerorganisasjonene og etatene. De må fortsatt være aktive i den sammenhengen de er valgt fra.

Sett dagsorden!

- Det er viktig at rådet selv setter dagsorden og i tillegg til saker de får tilsendt.

Administrativ tilknytning

Anbefaler rådmannskontoret.

Hvorfor råd?

- **Det er ikke mulig for noen politikere, saksbehandlere eller fagutdannede å ha all nødvendig kunnskap om hvilke hindringer mennesker med funksjonshemming møter og hvordan hindringene kan fjernes.**

Hvor er det råd?

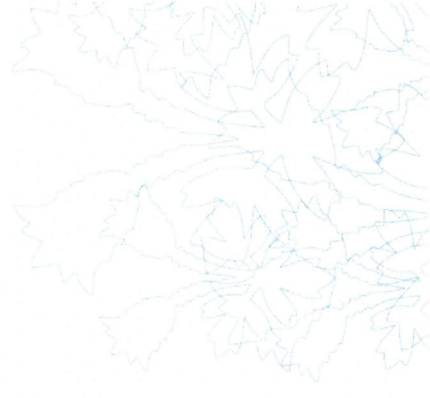
- Råd for funksjonshemmede finnes både på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå i Norge.

Rådets rolle

- Råd til saksbehandlere
- Råd i den politiske behandlingen. NB: Lytt til de som har "skoa på".

Kvalitetssikring

- For at kommunen skal ha nytte av rådet, må rutiner i saksbehandlingen legges opp slik at rådet får delta tidlig i utredning og planlegging.
- Den nytten oppdragsgiver vil få av rådets arbeid, avhenger mye av hvordan kommunen bruker sitt råd og hvilke rammer rådet får å arbeide innenfor.

Rådet har makt

- Rådet kan hindre at en sak blir tatt opp i et vedtaksført kommunalt organ hvis saken ikke er forelagt rådet, og det er logisk at saken skulle vært der.

Saksgang og kjøreregler

I retningslinjene for rådene ligger noen

"kjøreregler" for arbeidet.

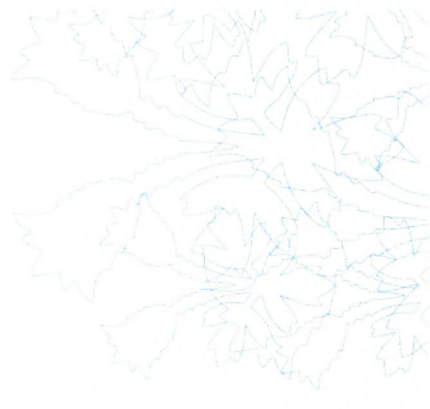
Blant annet blir det slått fast at:

- Rådet skal orienteres fast om aktuelle saker som er under arbeid i kommunen eller fylkeskommunen.
- Etatene samarbeider med rådet om de sakene de skal ha eller har til behandling.
- Rådet skal se til at brukernes erfaring blir tatt med i saks- og planprosessen.

Blir rådene hørt?

- Sakene skal legges frem for rådet på et tidlig tidspunkt i saksgangen
- Referat fra rådsmøtet skal følge saksdokumentene til de kommunale organene som avgjør saken

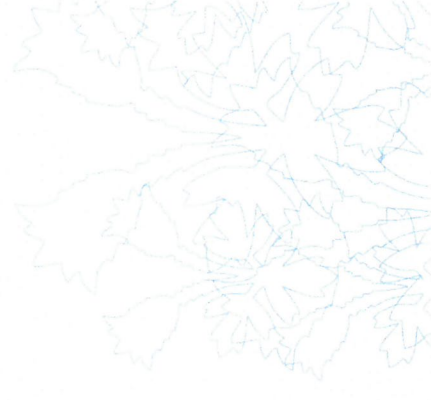
Samarbeid

- Representantene må ha evne til å samarbeide og til "å ta og gi". De må kunne belyse saker for å finne felles løsninger og ha evne til å se helheten i en sak, samt å kunne gi råd om hvordan løsninger skal være.

Hva med brukerorganisasjonene?

- Lokallagene via rådet til kommunen
- Lokallagene rett til kommunen
- Åpne temamøter
- Innbyggerinitiativ
- Direkte kontakt med politikere
- Media

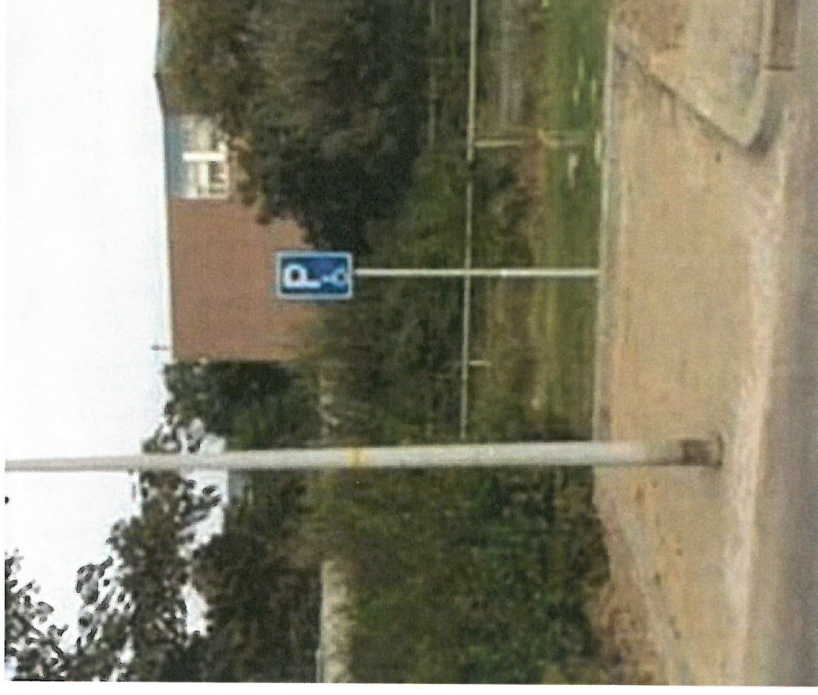

Viktige saker i 2016-20??

- Universell utforming
- Kommuneplan arbeid
- Arbeid
- Organisering av skolehverdagen
- Samhandlingsreformen
- Helse- og omsorgstjenesteloven og folkehelseloven
- Bolig
- BPA
- Budsjett- prioriteringer
- Valg

Ikke alt like gjennomtenkt!

40000 hotellsenger i Innlandet

«Mye søkt kritikk om forholdene i Gjøvik»

For mye dulling sier Simenstad

Mye av kritikken om forholdene i Gjøvik er søkt. Det gjelder f.eks. uttalelsene i Oppland Arbeiderblad i går om framkomstmuligheter for rullestol-brukere. Den såkalte sklia fra Kjelsrud til parkeringshuset er alldeles ikke laget med tanke på rullestoler, sier kommuningeniør Helge Simenstad.

— Vi er i ferd med å dulle oss litt for mye inn i dette med å ta hensyn til alle minoriteter. De fysiske handikappede er tross alt bare en liten del av byens befolkning. Vi kan ikke bygge som om alle er avhengig av rullestol.

For øvrig kan ikke handikappede forlange å få bevege seg like fritt som folk som er friske og føre. På den annen side er det på det rene at det bør gjøres mer for å lette framkommeligheten. Først og fremst bør vi forbedre forholdene for rullestoler i gangfeltene i byen, sier kommuningeniøren.

SIDE 6

— Vi kan ikke bygge som om alle var fysisk handikappet, sier kommuningeniør Helge Simenstad.

Rullestol-trafikken i Gjøvik

Byen er ikke bare for de handikappede

— De handikappede kan da ikke forlange å få bevege seg over alt heller. De må ikke vente å bevege seg fritt rundt omkring i byen på lik linje med oss som er friske og føre.

Dette er kommuningeniør Helge Simenstad sin umiddelbare reaksjon etter gårdsagens oppslag i vår avis om rullestolforholdene i Gjøvik sentrum. Det var da forkvinnen i Gjøvik handikappfor-

lynt å tenke i slike baner. Før var det ingen som tenkte på at folk i rullestoler skulle bevege seg fritt.

— Men midt i rullestoltrafikken ved Falkehjørnet er da ganske ny? — Den er en fem-seks år gammel. Og det er først de to-tre siste årene vi har fått denne nye tankegangen og de nye retningsslinjene.

«FOR MYE DULLING»
Kommuneningsenior Simenstad mener ellers kritikken av forhold-

NØYE FORSKRIFTER
Ved bygningsvesenet i Gjøvik blir det opplyst at det etter hvert har kommet nøye forskrifter for hvordan offentlige hus og store forretningsbygg skal oppføres med tanke på handikappede. De siste retningsslinjene kom i sommer.

Men saken er den, at dette bare er retningsslinjer, ikke lov hjemler eller vedtekter. Det betyr at bygningsvesenet og bygningsråd ikke lenger videre kan bringe inn med lo-

«Dulling med handikappede»

Mye av kritikken om forholdene i Gjøvik er søkt. Det gjelder f.eks. uttalelsene i Oppland Arbeiderblad i går om framkomstmuligheter for rullestol-brukere. Den såkalte sklia fra Kjelsrud til parkeringshuset er alldeles ikke laget med tanke på rullestoler, sier kommuningeniør Helge Simenstad.

— Vi er i ferd med å dulle oss litt for mye inn i dette med å ta hensyn til minoriteter. De fysiske handikappede er tross alt bare en liten del av byens befolkning. Vi kan ikke bygge som om alle er avhengig av rullestol.

— De handikappede kan da ikke forlange å få bevege seg over alt heller. De må ikke vente å bevege seg fritt rundt omkring i byen, på lik linje med oss som er friske og føre.

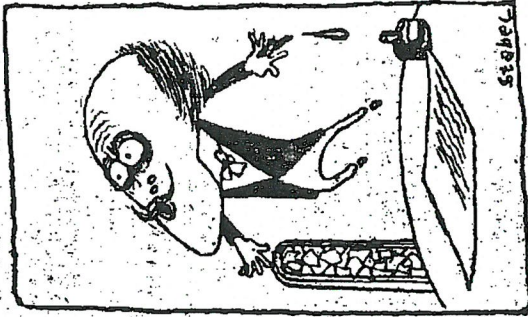
Dette er kommuningeniør Helge Simenstad sin umiddelbare reaksjon etter gårdsagens oppslag i vår avis om rullestolforholdene i Gjøvik sentrum. Det var da forkvinnen i Gjøvik handikappforbund tok seg en runde på byen, i rullestolen og opplevde å bli utestengt både fra post, apotek og trykkekontor.

«FOR MYE DULLING»

Kommuneningsenior Simenstad mener ellers kritikken av forholdene til stene tider blir retsøkt.

— Når det gjelder eksemplet som ble brukt med sklia fra Storgata ned til parkeringshuset synes jeg det var uheldig valgt. Denne er da på ingen måte beregnet på handikappede i rullestol, men for friske folk med barnevogn. Andre kontroller seg tross alt opp og ned ved å gå rundt kvartalet, og det må en da kunne godta.

(Oppland Arbeiderblad, 27.9.78)

Vi slutter oss fullt ut til kommuningeniør Helge Simenstad i denne sak. Nå må de handikappede ta seg sammen. Myndighetene også. Dulling er ikke bra.

på vegne av
NORSK DUSTEFORBUND
Darvith P. Erlandsen
president

PÅVIRKNINGSARBEID

Hvordan drive aktiv påvirkning?- hvem skal påvirkes?

Hvorfor drive påvirkningsarbeid?

- Kommuner og fylkeskommuner er de som yter tjenester til folk- deres beslutninger som påvirker vår hverdag mest.
- Helhetlig påvirkningsarbeid er viktig.
- Langsiktighet- holdningsendringer krever tid.

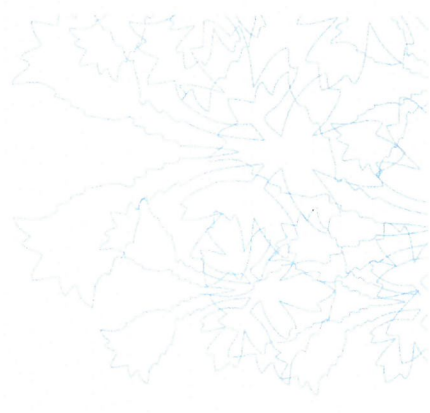
Hvordan drive påvirkningsarbeid på lokallagsnivå?

- Viktig at en holder seg oppdatert på hva som skjer i kommunen.
- Alle kommunale dokumenter er i prinsippet offentlige- en kan kreve innsyn.
- Saksliste til kommunestyre ligger på nettsiden til kommunen.

Forutsetninger for å lykkes med å påvirke beslutningstakerne:

- Klart definerte mål:
 - Viktig at vi veit hva vi vil.
 - Har en plan for hvordan vi skal få gjennomslag.
 - Tidsplan.
 - Delmål.
 - Mål som er målbare.

Forutsetninger for å lykkes med å påvirke beslutningstakerne:

- Gjennomarbeidet argumentasjon og tydelig språk:
- Ikke nok bare å fremme et krav- man må kunne argumentere for det.
- Etterrettelighet.
- Løsningsorientering.
- Overraskelses momenter- unngå diskusjonen om økonomi.

Aktuelle former for påvirkning.

- De politiske kanalene.
- Forvaltningen – administrasjon.
- Media.
- Direkte aksjoner.

Råd for mennesker med
nedsatt funksjonsevne

Lillehammer 19.4.2017

Anders Eriksen
Bufdir - Deltasenteret

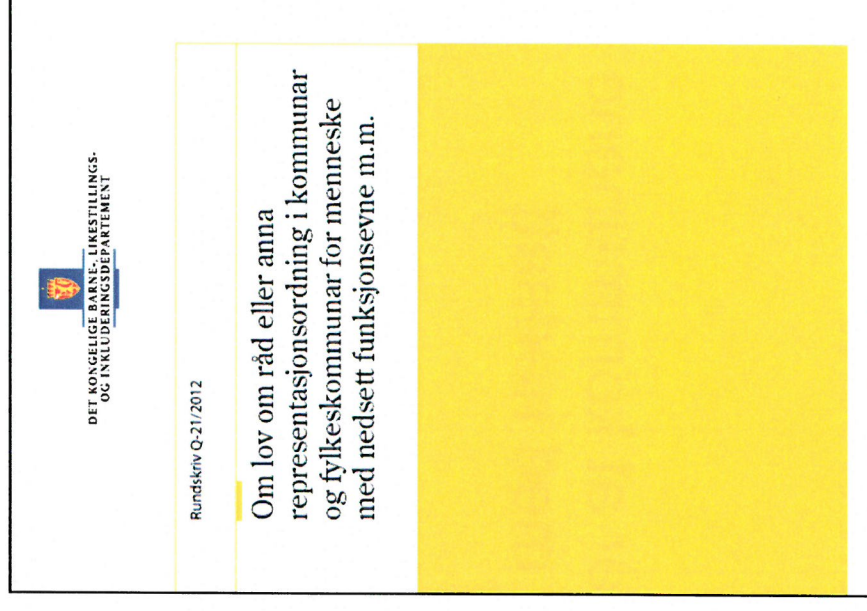
Hvem er vi?

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
- Likestillingsavdelingen
- Deltasenteret
- Arbeidsområde: universell utforming, medvirkning
- Nettverksarbeid

Lover som regulerer rådenes virksomhet

- Lov om råd eller anna representasjonsordning i kommunar og fylkeskommunar for menneske med nedsett funksjonsevne m.m.
- Kommuneeloven
- Plan- og bygningsloven

Om råd for personer med nedsatt funksjonsevne

- Lovens formålsparagraf fastslår at kommunene skal sikre medvirkning for personer med nedsatt funksjonsevne
- Kommunene skal for dette formålet opprette råd
- Råd er en organisert og strukturert medvirkning i saker som har stor betydning for personer med nedsatt funksjonsevne
- Drøfte saker av betydning for personer med nedsatt funksjonsevne

Råd – primære målgrupper

- Rådet er et rådgivende kommunalt/fylkeskommunalt utvalg.
- Rådet gir råd til kommunestyre, kommunale utvalg og kommunale virksomheter

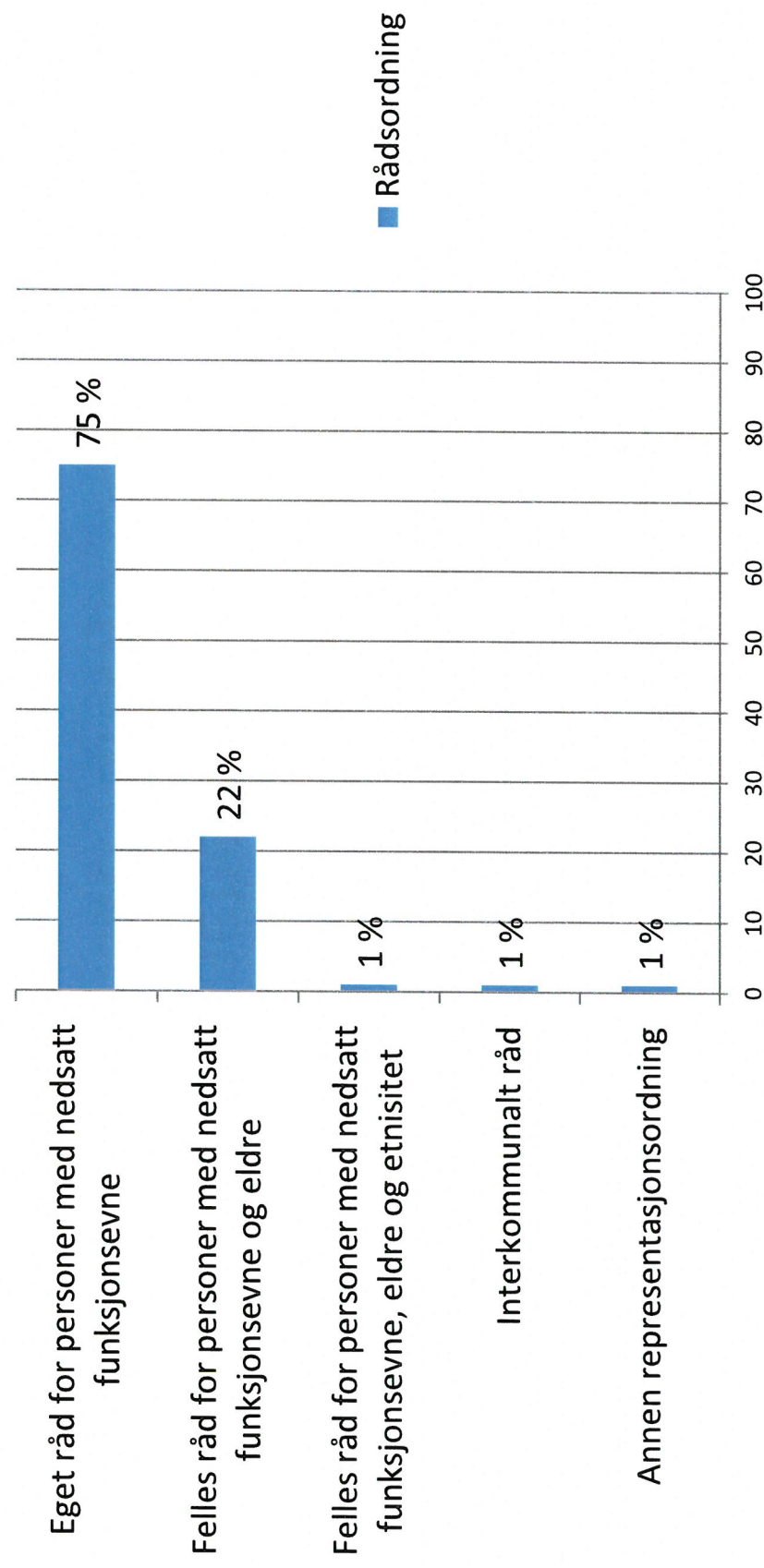
Foto: Terje Skåre

Rådets innspill/anbefalinger

- Rådet fatter ikke endelige vedtak i saker - rådets innspill er anbefalinger
- Rådet er et kollegium – innspillene skjer på vegne av et samlet råd
- Rådet kan ikke gjøres medansvarlig for vedtak.

Rådsordninger i Norge – spørreundersøkelse våren 2016

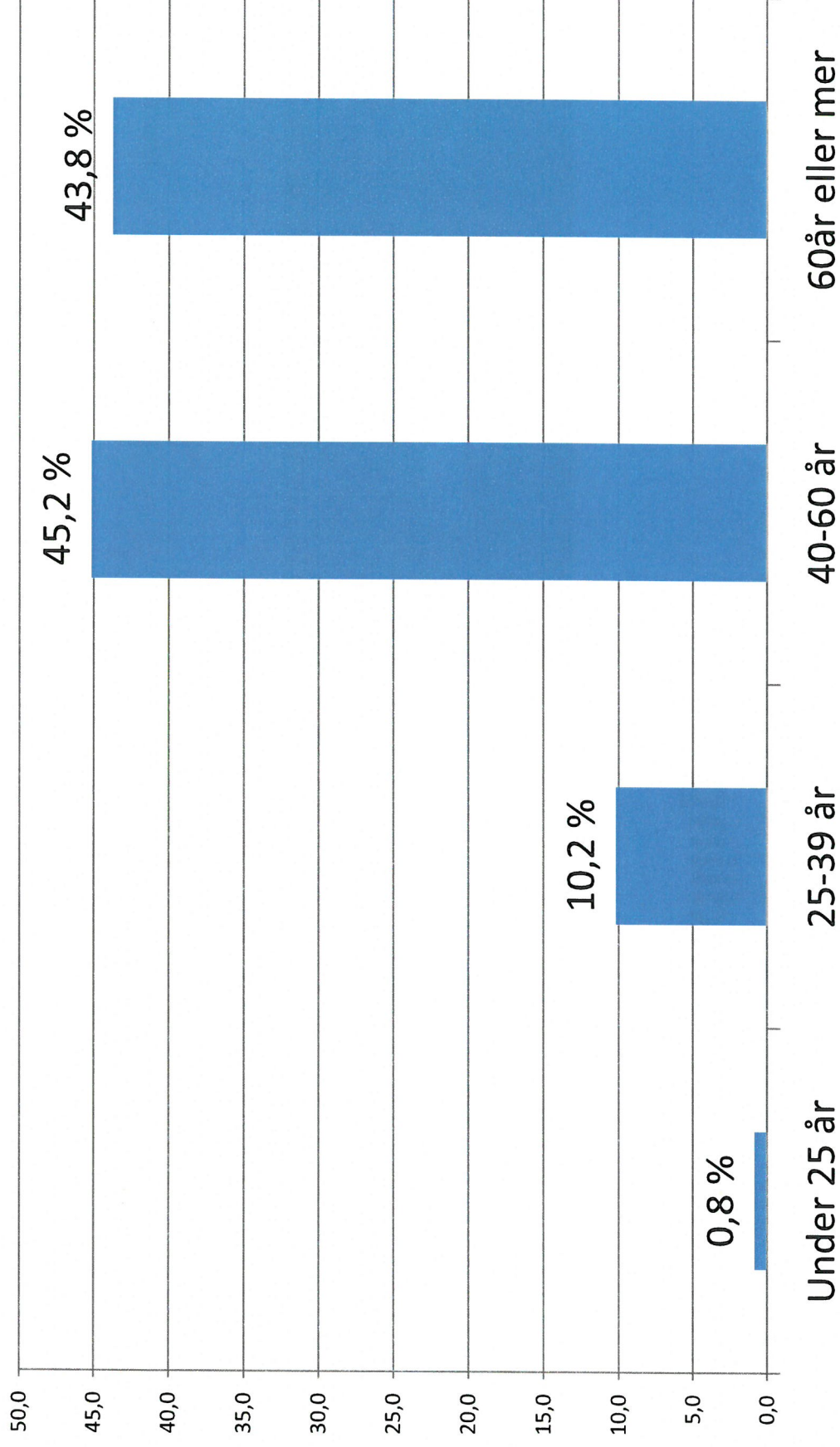

Type rådsordning – kommuner

Oppland

- 87.5 % av kommunene har eget råd for personer med nedsatt funksjonsevne
- 12.5 % av kommunene har felles råd for personer med nedsatt funksjonsevne og eldre

Rådsmemberer fordelt etter alder - landsbasis

Forutsetninger for et velfungerende råd - krav til saksbehandling

- Saker skal legges fram for rådet i god tid før de skal avgjøres.
- Rådet kan også selv ta opp saker.
- Rådets uttalelse skal legges ved saksdokumentene til det organet som fatter endelig avgjørelse i saken
- Ta kontakt med kommunen hvis sakene kommer sent eller at dere får få saker

Foto: Terje Skåre

Film om rådsarbeid

- Handler om skole og utdanning, men viser også hvordan rådet kan arbeide
- <https://www.youtube.com/watch?v=zh5kayYq1LU>

Forutsetninger for et velfungerende råd

- **krav til drift**
- Kommunen skal sørge for de administrative funksjonene:
 - Rådet bør ha en sekretær
 - Rådet bør ha et budsjett for å kunne planlegge sin virksomhet
- Rådet har rett til å uttale seg før kommunestyret oppretter sekretariat, vedtar budsjett og gir utfyllende regler for saksbehandlingen i rådet

Forutsetninger for et velfungerende råd – Mandat/reglement

- Kommunestyret/fylkesting vedtar mandat for rådet.
- Bør fremgå av mandatet:
 - Saksområdet til rådet
 - Hvilke saker som kommune/fylkeskommune skal legge fram for rådet
 - Ansvarlig for sekretariatsfunksjonen/sekretariatets oppgaver.
 - At det skal utarbeides møtebøker og årsmelding.
- Bør vurderes å ta inn i mandatet:
 - Rutiner for samhandling mellom råd og kommune/fylkeskommune

Mandat - budsjett

Vedtatt mandat for rådet?

- Landsbasis: 82.9 % av rådene har mandat.
- Oppland: 83.3 % av rådene har mandat

Vedtatt eget budsjett for rådet?

- Landsbasis: 41.1%
- Oppland: 58.3%

Gjennomsnittlig budsjett

- Landsbasis 41.792 kr
- Oppland : 31.158 kr

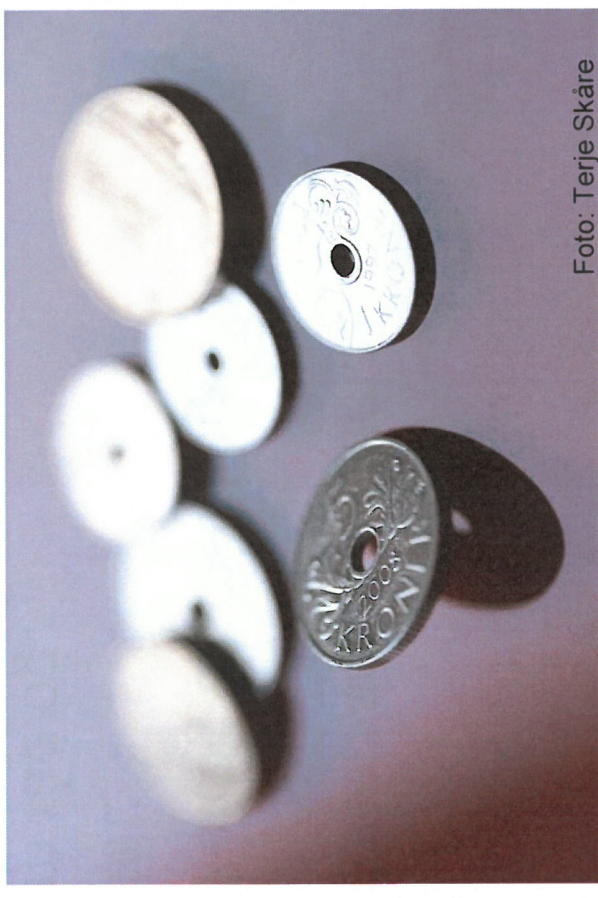

Foto: Terje Skåre

Andel av årsverk avsatt til sekretariatsfunksjon for rådet

	Landsbasis	Oppland
• Under 5%:	57%	44%
• 5-9 %:	27%	39%
• 10 - 19 %	13%	13%
• 20 - 29 %	2%	4%
• 30 % eller mer:	1%	0%

Forutsetninger for et velfungerende råd – tilrettelegging

- Tilgjengelige møtelokaler
- Ved behov kan det bestilles
tolk hos hjelpemiddelsentralen
- Andre kan trenge teleslynge
- Sakspapirer i tilgjengelige
formater
- Ta hensyn til ulike allergier
- Tenk på lengden av møtene.
Pauser ved behov

Foto: Terje Skåre

Forutsetninger for et velfungerende råd – samarbeid med kommunen

- Etabler faste møter med ordfører
- Inviterer administrasjonen til rådsmøter
- Talerett i kommunestyre og kommunale utvalg?
- Presentere rådets årsmelding for kommunestyre?

Foto: Istock Photo

Saker rådet ikke skal behandle

- Rådet bør konsentrere seg om større og overgripende saker
- Rådene skal ikke behandle saker som gjelder enkeltpersoner.
- Det er ikke tenkt at forvaltningsoppgaver som f.eks. forvaltning av tilskudd skal legges til rådet.

Rollen som rådsmedlem

- Rådsmedlemmer regnes som folkevalgte
- Personlig oppnevnt
- Oppnevningen gjelder i utgangspunktet for hele rådsperioden

Rollen som rådsmedlem

- Kommunestyret kan gi fritak når et medlem ikke kan skjøtte vervet pga. uforholdsmessig store belastninger
- Fritak kan gis for et kortere tidsrom eller for resten av valgperioden

Rollen som rådsmedlem

- Stemmeplikt og møteplikt
- Rådsmedlemmer foreslått av en bestemt organisasjon bør også ivareta interesser for personer med andre typer funksjonsnedsettelse
- Vær aktiv - ta initiativ – etterlys saker
- Etabler kontakt mellom møtene pr e-post

Godtgjøring - etter nærmere bestemmelse fastsatt av kommunestyret/fylkestinget

- Reise-, kost og overnattingsgodtgjøring
- Møtegodtgjøring
- Tap av inntekt og påførte utgifter som følge av rådsarbeidet erstattes opp til et visst beløp pr dag.

Arbeidsområder for råd

- Tre hovedområder:
 - Universell utforming
 - Tjenester for personer med nedsatt funksjonsevne
 - Arbeid mot diskriminering

Arbeidsområder for råd – universell utforming

- Medvirkning i byggesaker-
befaringer
- Rett til medvirkning i
plansaker
 - Enhver som fremmer
planforslag, skal legge til
rette for medvirkning
 - Kommunen har et særlig
ansvar for å sikre aktiv
medvirkning fra grupper
som krever spesiell
tilrettelegging

Universell utforming

[Lenke til film om rådernes arbeid med universell utforming](#)

Arbeid med universell utforming i kommunen

- Hva forteller filmen om hvordan rådet kan jobbe?
- Mulige arbeidsområder for rådet:
 - Befaringer
 - Kommuneplaner, reguleringsplaner
 - Handlingsplan for universell utforming i kommunen?
 - Kommunal plan for oppgradering av kommunale bygg
 - Holdeplasser langs kommunale veger - oppgradering
 - Brannsikkerhet i kommunale bygg – sykehjem, kulturhus, arbeidsbygg mm?

Arbeidsområder for råd – skole og utdanning

- Ca. 79% av grunnskolene i Oppland er ikke tilgjengelige for bevegelsehemmede
- Barn med fysiske funksjonsnedsettelse
 - opplever større grad av mistriivsel på skolen
 - har svakere skoleprestasjoner enn et tilfeldig utvalg barn.
- har mindre sosial deltakelse

Arbeidsområder for råd – arbeidslivet

- Ansettelse av funksjonshemmede i kommunale virksomheter?
- Er det iverksatt tiltak for å styrke kompetansen hos ledere i kommunen om inkludering i arbeidslivet?
- Er kommunale arbeidsbygg tilrettelagt for funksjonshemmede?

Arbeidsområder for råd – kommunale tjenester

- **Viktig at rådene**
 - holder seg orientert om kommunenes arbeid med ordninger som avlastning og støttekontakt
 - arbeider for at kommunen har fokus på oppfølging etter sykehus- og rehabiliteringsopphold

Foto: Terje Skåre

- NOU 2016: 17: På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming:
 - Elever med utviklingshemming mottar et dårligere opplæringsstilbud enn andre elever
 - Over halvparten av kommunene mener de mangler boliger til personer med utviklingshemming
 - Økt etableringen av store bofellesskap
 - Kun et mindretall brukere med behov for langvarige/koordinerte tjenester har fått utarbeidet en individuell plan
 - Mer begrenset fritidstilbud enn andre
 - Hvordan kan rådet følge opp?

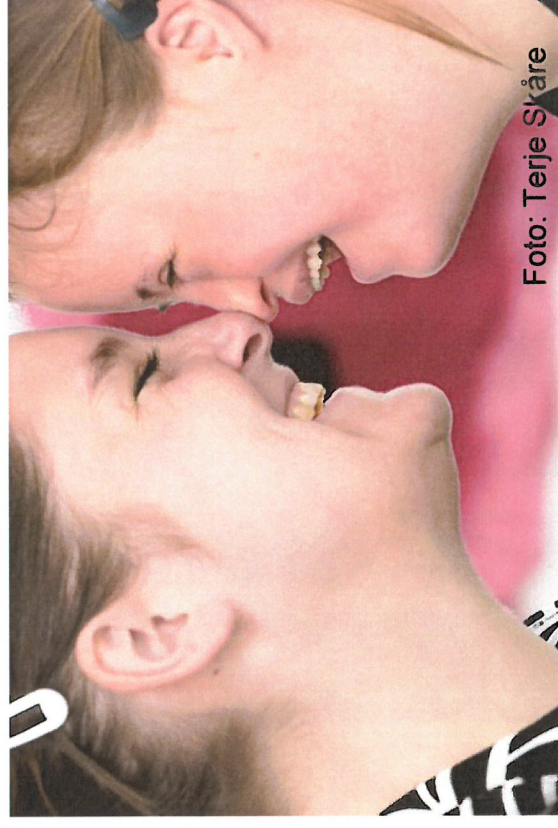

Foto: Terje Skåre

- Etter kommuneloven skal kommunestyret vedta
 - rullerende økonomiplan minst en gang i året
 - budsjett innen årets utgang for kommende kalenderår
- Rådet bør gi innspill til økonomiplan og årsbudsjettet
- Rådet bør se på helheten i økonomiplan og budsjettet
 - se på prioriteringen for funksjonshemmede som helhet

Nettside med informasjon om råd

https://www.buudir.no/Nedsatt_funksjonsevne/rad/

- Informasjon i første rekke rettet mot rådene
- Også relevant for kommuner og fylkeskommuner
- Send gjerne innspill/synspunkter om temasiden til anders.eriksen@buudir.no

Q SøK ≡ Meny

Illustrasjonsfoto

buudir.no Nedsatt funksjonsevne Kommunale og fylkeskommunale råd for personer med nedsatt funksjonsevne

Kommunale og fylkeskommunale råd for personer med nedsatt funksjonsevne

Alle kommuner skal ha et råd eller annen likeverdig representasjonsordning for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Rådet skal arbeide med saker som viktige for personer med nedsatt funksjonsevne. Viktige arbeidsområder er universell utforming, tilgang til tjenester og arbeid mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

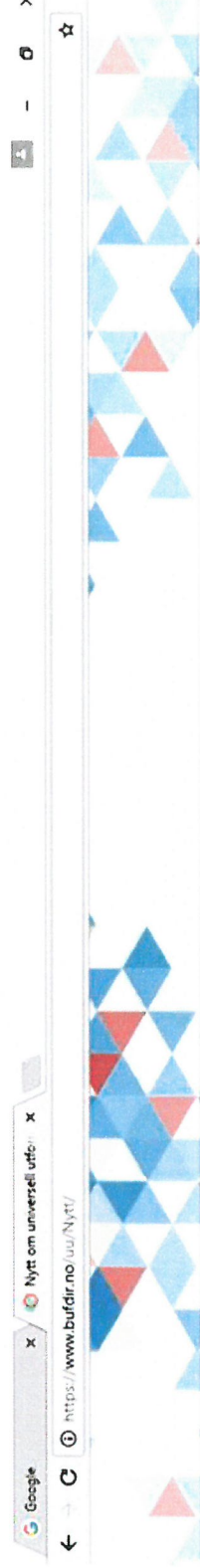
Hva er et råd for personer med nedsatt funksjonsevne?
Rådets funksjon og rolle • Hvilke saker skal rådet jobbe med? • Organisering av råd

Hvordan få til et velfungerende råd?
Interne strukturer og rammer • Hvordan skal rådet jobbe? • Samarbeid med kommunen

Praktisk informasjon om å være rådsmedlem
Oppnevningsperiode • Rettigheter og plikter • Godtgjørelse • Tilrettelegging av møter

Nyhetsbrev om universell utforming

<https://www.buudir.no/uu/Nytt/>

buudir.no > Universell utforming og tilgjengelighet > Nytt om universell utforming

Nytt om universell utforming

Nyheter om arbeidet med universell utforming i Norge.

Nye standarder for persontransport

Publisert 04. april 2017

Oppdatert 06. april 2017

Hvermannsens knuste boligdrøm

Publisert 04. april 2017

Oppdatert 06. april 2017

• [Tips til nyheter?](#) Send e-post til: universell-utforming@buudir.no

• [Les mer om universell utforming og tilgjengelighet](#)

• [Litteratur om universell utforming](#)

• [Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019](#)

Nyhetsbrev

Du kan abonnere på vårt nyhetsbrev og få ukentlig oppdatering om art [Tilbake](#) med universell utforming rett i

Levekårsstatus for personer med nedsett funksjonsevne

https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/

bufdir.no > Statistikk og analyse > Levekårsstatus for personer med nedsett funksjonsevne

Levekårsstatus for personer med nedsett funksjonsevne

- > Helse > Rettsikkerhet
- > Økonomi > Arbeid og aktivitet > Utdanning
- > Deltakelse og fritid > Innvandrere med nedsett funksjonsevne > Antall med nedsett funksjonsevne
- > Familien og hjelpeapparatet > IKT og digital deltakelse > Transport

På disse sidene presenterer vi statistikk og analyser som belyser levekårsstatusen til personer med nedsett funksjonsevne. Denne gruppa møter gjennomgående flere utfordringer enn befolkningen ellers på ulike levekårsområder.

Hovedpunkter

4,5

Personer med nedsett funksjonsevne har 4,5 ganger høyere sjanse for å være i arbeid dersom de har tatt høyere utdanning

16% av personer med nedsett funksjonsevne synes det er vanskelig økonomisk å få endene til å møtes.

Ulike personer med mange felles utfordringer

Personer med nedsett funksjonsevne er individer med ulike behov og forutsetninger. Dette er personer med varierende bevegelseshemning, nedsett kognitiv funksjon, og andre typer funksjonsnedsettelser.

- #### Innhold
- Hovedpunkter
 - Ulike personer med mange felles utfordringer
 - Vanlige familier med ekstra utfordringer
 - Utenforskap på skolen fører til utenforskap på fritiden
 - Færre personer med nedsett funksjonsevne er i jobb
 - Kontaktinfo
 - Nyhetsbrev

Tilbake

Nasjonalt nettverk – universell utforming i regional og lokal kollektivtransport

https://www.buudir.no/uu/Nasjonalt_netverk__universell_utforming_i_regional_og_lokal_kollektivtransport_2015_2019/

- Mange aktører i transportsektoren – behov for mer samarbeid.
- Nettverkssamarbeidet skal bidra til kompetansebygging.
- To nasjonale konferanser i året

Arbeidsområder for råd – stort saksområde

- Viktig å prioritere
- Større og overgripende saker
- Ha fokus på skole/utdanning, kommunale tjenester i tillegg til universell utforming

Diskusjon

- Hvordan er status hos dere – hvordan er rammebetingelsene?
- Hvilke saker jobber dere med?
- Tar dere opp saker med kommunen på eget initiativ?
- Blir dere involvert tidlig nok?
- Hvordan er samarbeidet med administrasjon og politiske styrende organer i kommunen?
- Har dere fått kursene/opplæringen dere trenger?

Forankring av rådene i kommuneloven

- Regjeringen har lagt fram lovforslag om at loven om rådene og eldrerådsloven oppheves
- Rådene skal forankres i kommuneloven
- Kommuner og fylkeskommuner skal opprette råd for funksjonshemmede og elderråd – fremdeles lovpålagt
- Hovedregelen – egne råd for de to gruppene
- Muligheten for å opprette «annen representasjonsordning» utgår
- Ungdomsråd blir ikke lovpålagt
- KMD vil utarbeide forskrifter for hver enkelt medvirkningsordning.

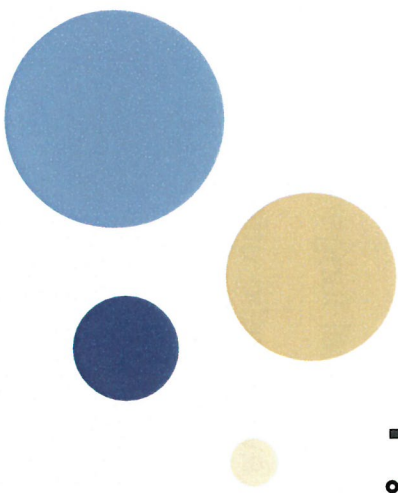

Kommunale tjenester

- [Lenke til film om rådernes arbeid med tilgang til kommunale tjenester](#)

Kunnskap for en bedre verden

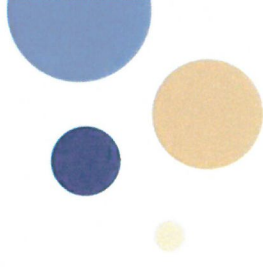
**Konferanse for kommunale råd
Lillehammer hotell
19.04.2017**

**Universell utforming -
innføring**

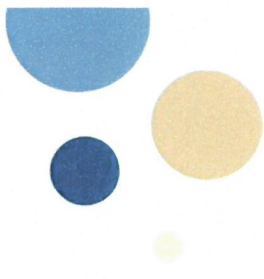
Jonny Nersveen, PhD
Førsteamanuensis

Norsk forskningslaboratorium for universell utforming, NTNU

Hva er universell utforming?

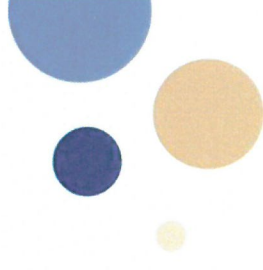
- Universell utforming er en strategi for planlegging og utforming av produkter og omgivelser for å oppnå et inkluderende samfunn med full likestilling og deltakelse for alle
- Universell utforming defineres som:
 - *Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming*
- Universell utforming er en normativ strategi som gir grunnlag for å konkretisere kvaliteter i produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle på en likestilt måte
- Universelt utformede løsninger skal være gode totalt sett. Universell utforming skal fungere sammen med andre samfunnsmessige mål og inngå som en integrert del av helhetlig utforming.

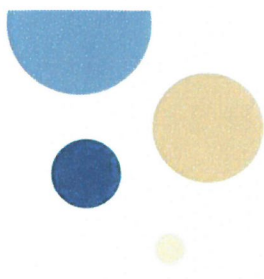
- Når noe er universelt utformet så kan det brukes av alle uavhengig av kjønn, etnisitet, religion eller funksjonsevne.
- Det er flere lover som holder i dette:
 - Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven
 - Plan og bygningsloven
 - Opplæringsloven
 - Barnehageloven
 - Arbeidsmiljøloven
 - Lov om pasient- og brukerrettigheter
 - + noen til
- Rullestolbrukerne fikk innpass i lovverket allerede i 1976 gjennom Tilgjengelighetsloven. Synshemmede og hørselshemmede fikk tre inn i varmen så sent som i 2010.

Hvem er lovene beregnet på?

- Lovene gjelder for alle. Vi er ikke i mål om vi lager en god løsning for en gruppe, hvis de andre gruppene har fått det verre. Husk da at gruppen uten funksjonsnedsettelse også har livets rett.
- Vi kommer likevel ikke unna at kravene til universell utforming har sitt opphav i funksjonshemmedes mulighet til å bruke samfunnet. Derfor vil denne forelesningen handle om funksjonsnedsettelse og hva vi kan gjøre med det.

Hva er en funksjonshemning?

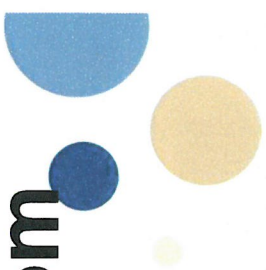
- WHO beskriver funksjonshemning med tre elementer:
 - funksjonsnedsettelse («impairment»),
 - aktivitetsbegrensning («activity limitation»), og
 - deltakelsesbegrensning («participation restriction»).
- Både individuelle forhold og samfunnsforholdene som omgir individet, er faktorer som på ulik måte påvirker disse elementene. Lovene om Universell utforming griper tak i både aktivitetsbegrensningen og deltakelsesbegrensningen.
- Det er ikke sikkert vi kan gjøre noe med funksjonsnedsettelsen, men vi kan forbedre aktivitets- og deltakelsesmuligheten.
- Det er viktig å tenke tanken at en funksjonsnedsettelse ikke nødvendigvis fører til funksjonshemning. Noen ganger ligger funksjonshemningen i hvordan vi bygger vårt samfunn

Et eksempel

- Teskjekjerringa ble funksjonshemmet fordi hun ikke kunne åpne dører eller gjøre enkelte andre ting i voksenverdenen, grunnet sin fysiske størrelse og kraft. Problemet var jo ikke kjerringa, men at verden var konstruert for en annen størrelse enn henne, altså en skapt funksjonshemming.
- Hadde vi imidlertid tilpasset verden til teskjekjerringa, så hadde noen andre fått funksjonshemninger. Dette er den store utfordringen i ideen om universell utforming.

For å hjelpe folk så må vi forstå hva som skal løses

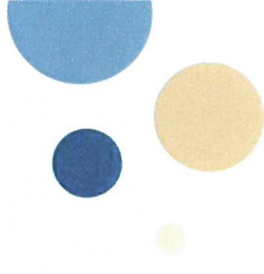
- Det er noe forunderlig med mennesker når man hører om deres drømmer:
 - Noen ønsker seg hytte på fjellet
 - Noen drømmer om kunstnerisk karriere
 - Noen drømmer til og med om å bestige Himalaya
 - Etc.
- Men, det er også noe som drømmer om noe annet:
 - Å kunne gå på do alene
 - Lage maten sin selv
 - Eie eget hus
 - Være ute i frisk luft
 - Etc
- Hva er så forskjellen på disse drømmene. De befinner seg i hver sin ende av behovsskalaen

Maslows behovsskala

Behovshierarki	Eksempler
7 Estetiske behov	Musikk, arkitektur og kunst
6 Behov for å vite og forstå	Læringsmuligheter i hjem og på skole, utviklingsmuligheter
5 Behov for selvrealisering	Mulighet for arbeid og samfunnsdeltakelse
4 Behov for status og prestisje	Opplevelse av å bli hørt og verdsatt
3 Sosiale behov	Mellommenneskelig kommunikasjon, møtesteder
2 Sikkerhetsbehov	Farevarsling, alt vi trenger å oppfatte for å beskytte oss
1 Biologiske behov	Barns tilknytning i starten av livet. Mat, sex, frisk luft, gå på do, osv.

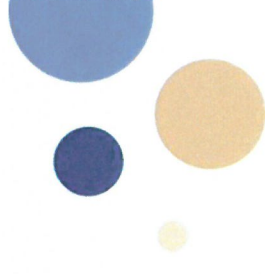
Maslow mente at neste behov i stigen ikke oppstår før forrige behov i rekkefølgen er dekket. Han gikk delvis tilbake på dette, men i en store sammenhengen er det nok rett. Vi er nok ikke opptatt at bilder på veggen hvis vi er i ferd med å sulte i hjel.

Behovshierarkiet

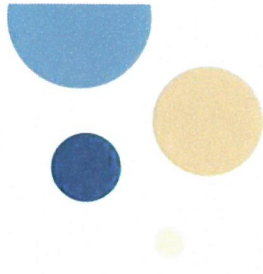
- Det Maslow bidro til var en forståelse av hvordan behov oppstår og hvordan behovene forholder seg til hverandre
- I utgangspunktet skal alle behov dekkes. Det er alle arkitekters drøm. Hva da om man ikke klarer å dekke opp alt?
- Vi må starte med basalbehovene:
 - Biologiske behov
 - Vi må kunne komme oss fra A til B
 - Ferden skal være trygg
 - Vi må kunne finne fram
- Klarer vi ikke å løse disse behovene så vil vi ikke klatre oppover i Maslows behovsskala

Når behovene kolliderer

- Alle som er født vet at behov kan kollidere. Når noen får sine behov dekket, er det ikke sikkert løsningen er perfekt for alle. Hvilke konsekvenser har det så for dem som havner utenfor. Tenk da: Hva skjer når behovet ikke er dekket?
 - Er jeg utestengt?
 - Kan jeg orientere meg?
 - Kommer jeg meg ut alene?
 - Får jeg likevel utført det jeg er her for?
 - Osv.
- Skill mellom det farlige (1), det funksjonelle (2) og det som kun er irriterende (3), og løs dem i denne rekkefølgen
- Er noen utestengt i en løsning, så må de ha en annen løsning. Uansett hvordan vi bygger et samfunn så har vi ansvaret for alle.

Typer funksjonsnedsettelse

- Typen funksjonsnedsettelse som oftest nevnes i forbindelse med universell utforming er:
 - Synsnedsettelse
 - Hørselsnedsettelse
 - Mobilitetsnedsettelse
 - Kognitiv svikt
 - Allergi (nevnes ofte, men det stilles ikke krav)
- Det er en grunnleggende forskjell på synsnedsettelse, kognitiv svikt i forhold til hørsels- og mobilitetsnedsettelse. For hørsels- og mobilitetsnedsettelse så hovedfokuserer vi på hjelpemiddelet og sikrer at det kan brukes. For synsnedsettelse og kognitiv svikt blir hovedfokuset på menneskene i seg selv fordi det ikke finnes generelle hjelpemidler.

Hva skal vi nå med dette lyset da?

For mennesket er lys
kommunikasjon:

Visuelt handler det
om å se

Hormonelt handler
det om naturens
livgivende rytme

Kroppsskader relatert til det bygde miljø i Norge, fra mai 2007 til april 2008

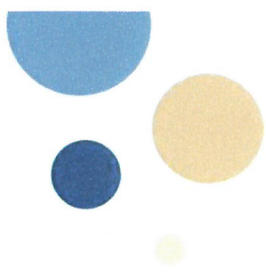

- Synovate, 2008
 - 1,2 millioner uhell eller farlige situasjoner generelt.
 - 685 tusen uhell eller farlige situasjoner grunnet trapper eller avsatser
 - 574 tusen uhell eller farlige situasjoner grunnet ujevnheter eller hull i gangareal
 - 160 tusen uhell eller farlige situasjoner grunnet glassflater

- Av disse fikk:
 - 120 tusen personer ryggskader
 - 95 tusen personer kneskader
 - 90 tusen personer brudd
 - 75 tusen personer hodeskader

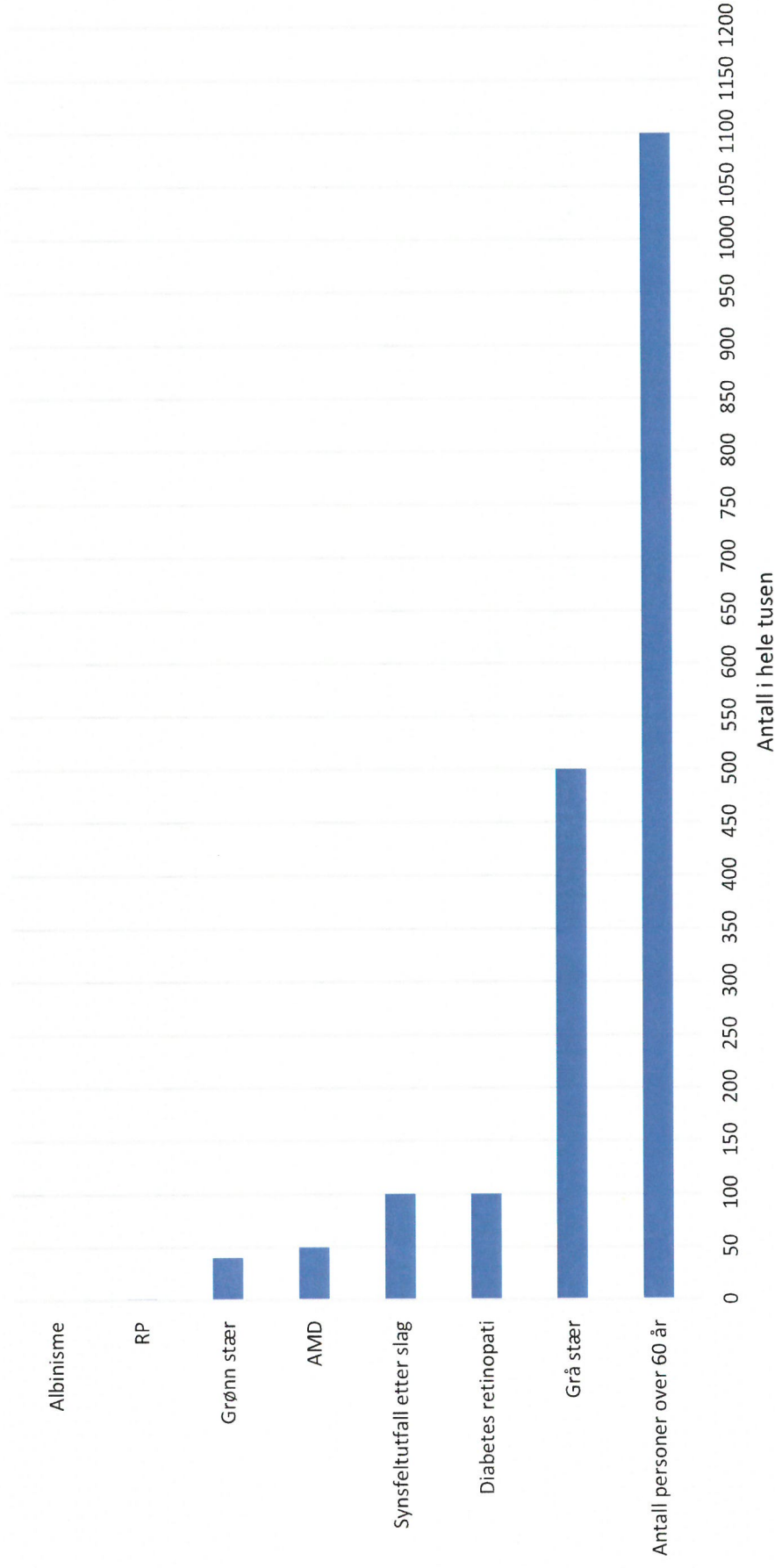

Totalt 380 tusen skader. Vista utredning AS har beregnet at dette koster oss årlig 9 milliarder kroner per år.

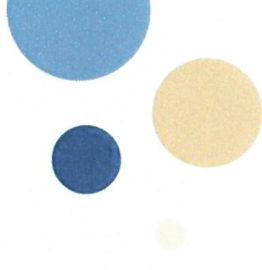

- Undersøkelsen gjelder for alle over 16 år, ikke blinde eller svaksynte spesielt.
- Det er ikke nok at vi har bygget et samfunn mange blir utestengt fra, det er direkte skadelig også.
- Bare en 1/3-del av personene som pådrar seg lårhalsbrudd blir funksjonsfriske etter hendelsen. 1/3 får varig funksjonshemning og 1/3 dør, der bruddet er en indirekte årsak.

Antall personer med synshemninger i Norge

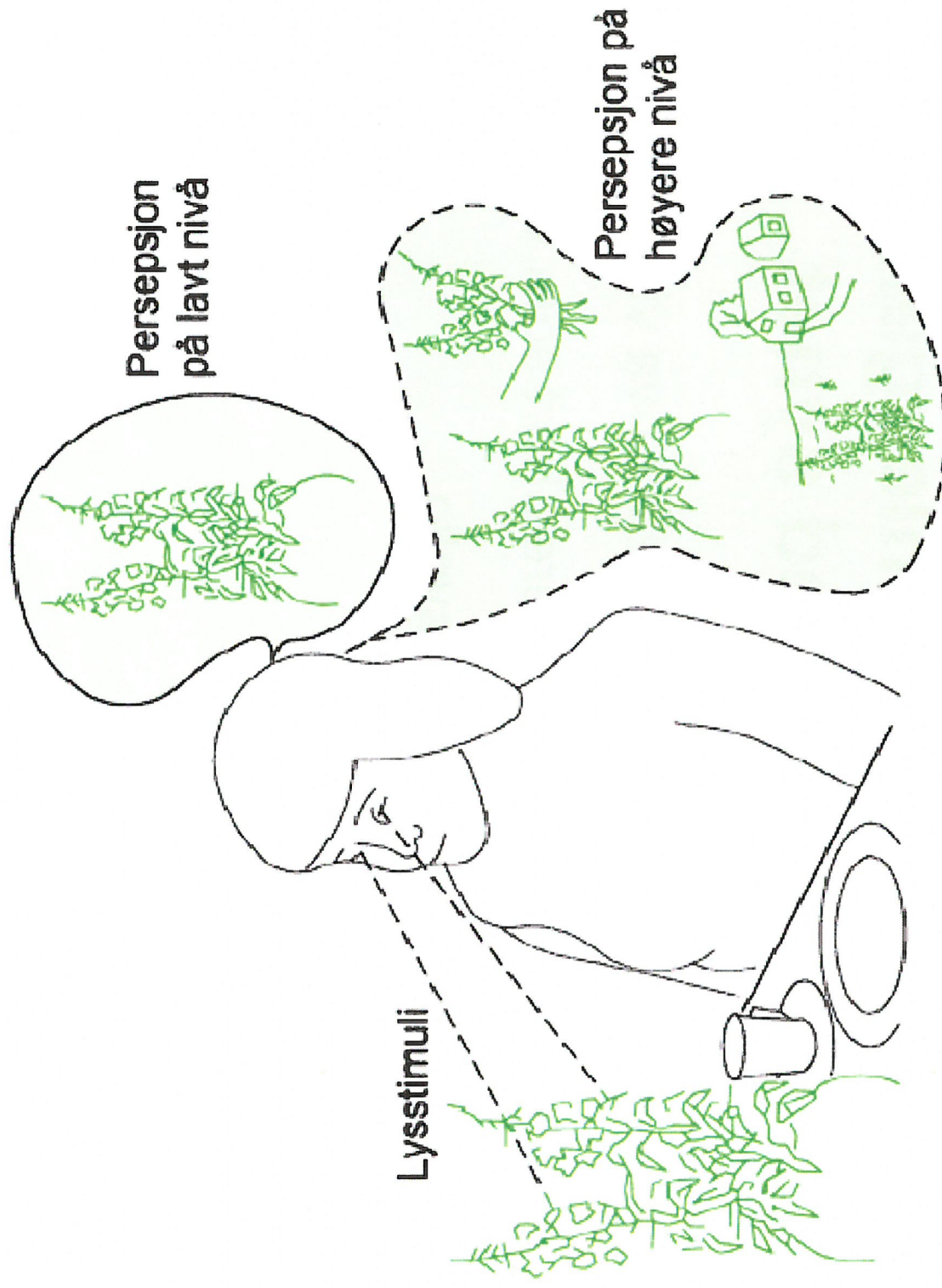

Tre helt grunnleggende forhold ved synet

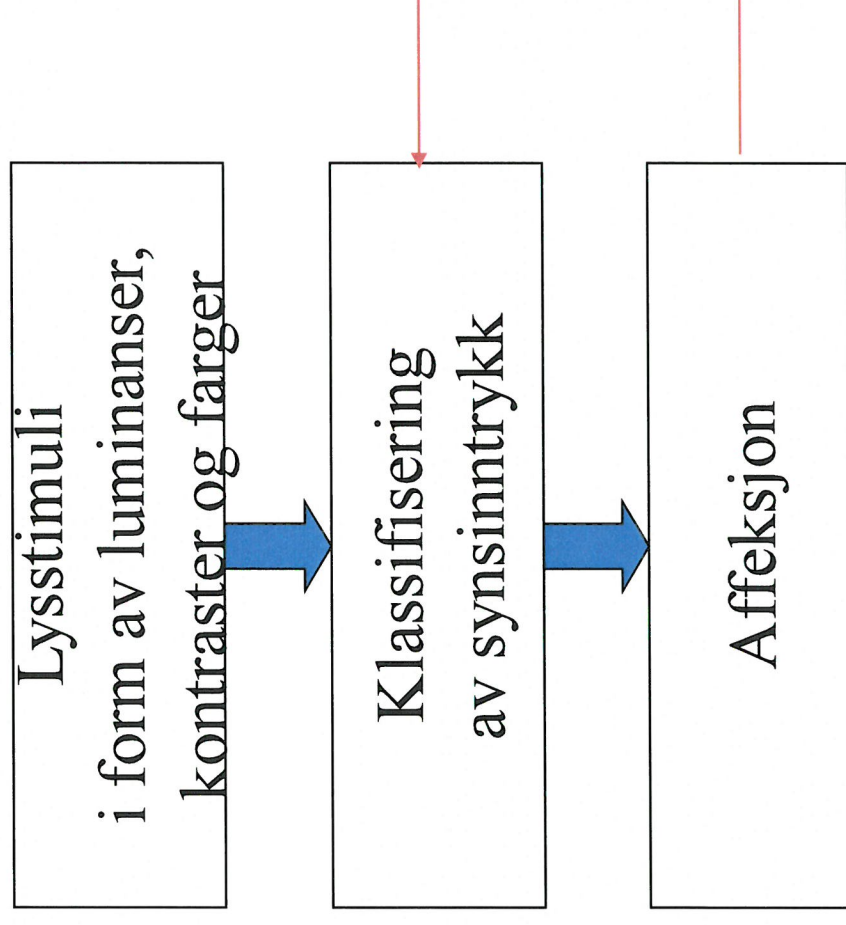

- Synet forutsetter forståelse av hva vi ser. Det som ikke blir forstått filtreres bort som visuelt søppel, selv om det er synlig.
- Fargesyn forutsetter en minimum lysstimulans av netthinna. Reduseres øyets lystransmisjonsevne, flyttes grensen for minimum lysstimulans.
- Synlighet forutsetter både kontraster og lys

Synsprosessen

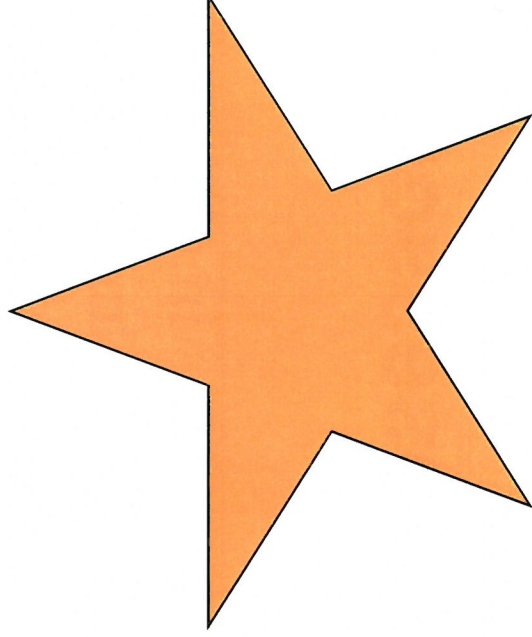
Synsprosessen trinnvis

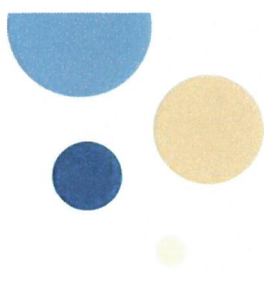
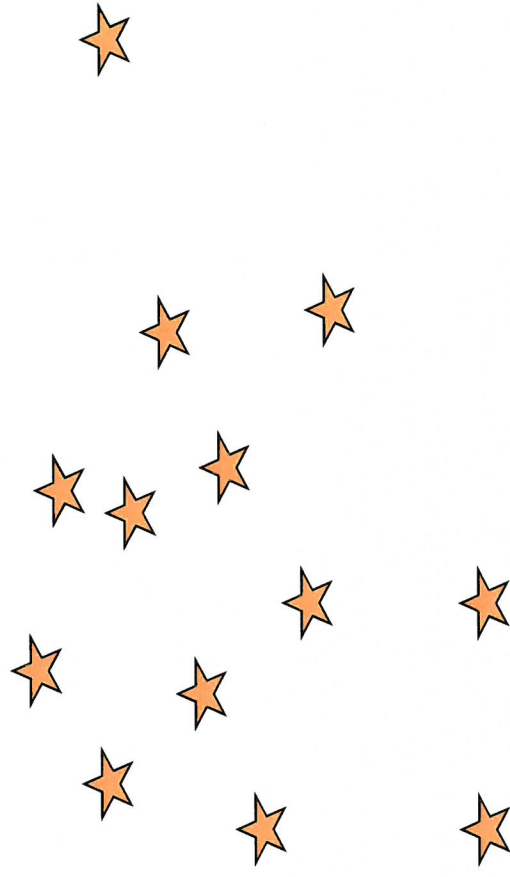
Å forstå et synsinntrykk

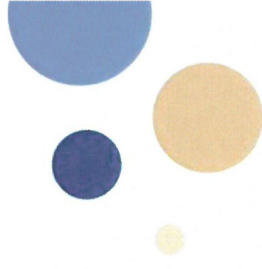
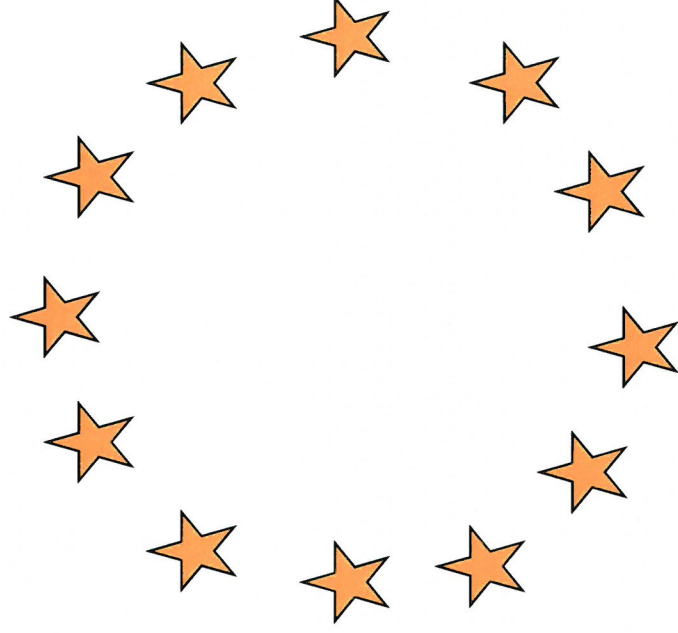
- Innkommende stimuli til øyet fører til en form for sortering eller klassifisering. I dette tilfellet klassifiseres bildet som en stjerne

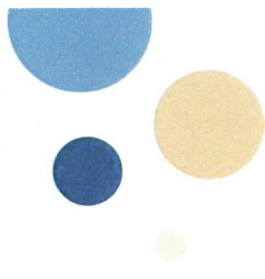
**Dette bildet klassifiseres som en gruppe av stjerner.
Fordi antallet er så stort oppfatter vi ikke antallet uten
å telle.**

Dette bildet kan bli klassifisert som en ring med stjerne, eller som EU-flagget.

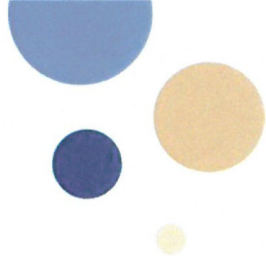

Å ”se” innbefatter å ”forstå”

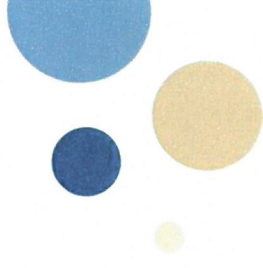
- Når et frokostbord er dekket med brød, pålegg, tallerken, kopp, egg, bestikk, og vi får dette som et bilde på netthinna, tolker vi dette umiddelbart som en frokostbord
- Hvis en svaksynt person ser det samme bordet, men bare får med seg noen av elementene, for eksempel koppen og kanskje en skje, så er det ikke gitt at tolkningen blir et frokostbord
- *Vår oppgave i universell utforming er å synliggjøre tilstrekkelige elementer slik at helhetsoppfatningen blir tilstrekkelig. Ideelt sett skal vi ”forstå likt”*

Synsinntrykkets fortid og framtid

- Et synsinntrykk har en fjern fortid, nær fortid og en framtid:
 - **Fjern fortid:** Vi kan ikke "forstå" noe vi aldri har hørt om eller sett før.
 - **Nær fortid:** Det som nettopp skjedde, kopler oss opp til erfaringsdatabasen med å sette fokus.
 - **Framtid:** Det som nettopp skjedde, samt vår erfaring, skaper forventninger om hva som kommer. Dette styrer vår oppfattelse.
 - **Misforståelser** oppstår når forventningen ikke stemmer med hva som faktisk skjer. Det er nå vi blir en del av ulykkesstatistikken.

Hjernens brillians eller skrøpelighet

- Et synsinntrykk er aldri entydig.
- Hjernene jakter alltid på høyest mulig forståelse, dvs. høyest mulig klassifisering.
 - Derfor utnytter hjernen forventningene til synsinntrykket og fyller i de mangler som måtte eksistere, for å oppnå en høy klassifisering.
 - Jo større forventningene er, jo mer jukser hjernen.
 - Jo eldre vi er, jo mer jukser hjernen. Antall misforståelser øker med økende alder.

Når misforståelser oppstår

- Misforståelser oppstår fordi vi forventer noe annet.
- Her er en telefonkiosk montert på veggen. Ikke helt bra for blinde med hvit stokk.
- Første møte med kiosken er hodet. Den hvite stokken går jo under telefonkiosken.

Kunstnerisk trapp med påfølgende kunstnerisk fall

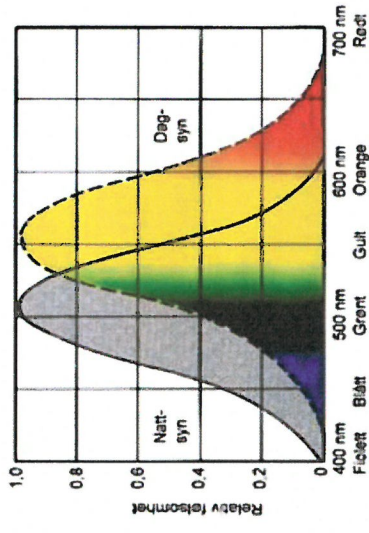
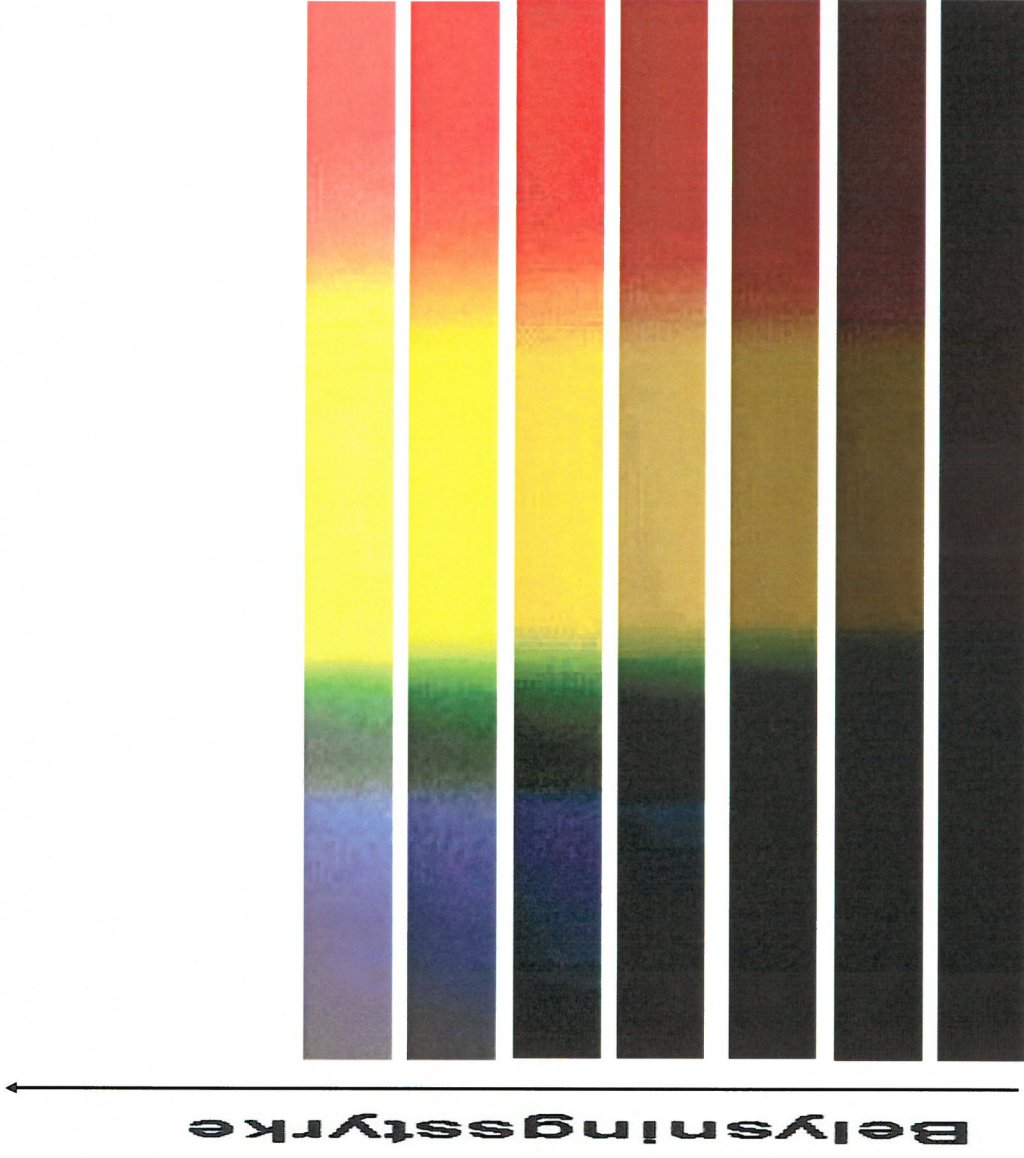

Du tror det ikke
før du får se det,
hevdes det.

Hva med dem
som ikke ser?

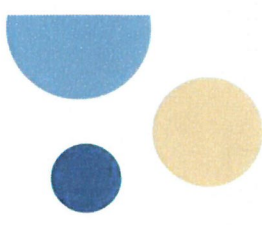
Litt omskrevet:
Du tror det ikke
før du ligger der.

Fargeoppfatning og lys

Øyets følsomhet for ulike farger

**Luminansen
skapes av
kombinasjonen
lys, fargens
bølgelengde og
fargens lyshet**

Ikke fargesyn Skotopisk	Delvis fargesyn Mesopisk	Fargesyn Fotopisk
0,001 cd/m ²	3 cd/m ²	Luminans. Normalsyn alder 20 år.
0,016 lux	47,1 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,2$. Normalsyn alder 20 år
0,006 lux	18,8 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,5$. Normalsyn alder 20 år
0,004 lux	13,5 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,7$. Normalsyn alder 20 år
0,074 lux	216,7 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,2$. Normalsyn alder 80 år
0,028 lux	86,5 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,5$. Normalsyn alder 80 år
0,018 lux	62,1 lux	Belysningsstyrke ved $\delta=0,7$. Normalsyn alder 80 år

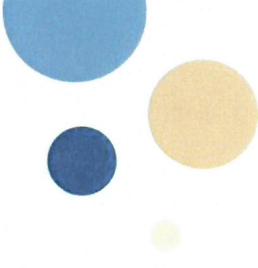
NCS-systemet

Fra NCS koden kan vi via en tabell finne fargens refleksjonsfaktor. Refleksjonsfaktoren er andelen lys som reflekteres tilbake fra en flate

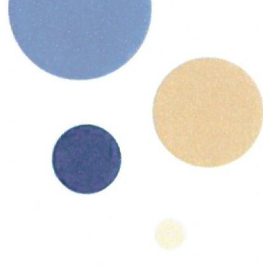
Kognitiv svikt

- Dette er kanskje den største utfordringen vi har. Det gamle huskes kanskje, men nyere teknologi er vanskeligere.
- Mørke gulv, eller skygger på gulv kan bli oppfattet som hull.
- Automatiske vannkraner kan også bli kjempeskummelt.

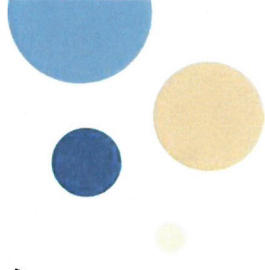
Parkeringsplasser

- Anbefalt maksimumsavstand til inngang er 25 meter.
- Men husk, hvis dette ender med biltrafikk midt i rushet i inngangen til en skole, så kan dette også innbefatte risiko

Ikke for langt, ikke for bratt og ikke for glatt

- Tre forhold har betydning ved forsering av ramper; lengden, helningen og friksjon
- For å stige 3 meter opp må en rampe være 60 meter lang ved en helning på 1:20. Ramper er problematiske og tar mye plass. Hva løser vi ved å øke helningen til 1:15. Jo vi har spart 15 meters lengde, men 45 meter er også for langt. Ramper løser altså ikke alt.
- Studier hos oss viste at ved lav friksjon, så kunne både rullestoler og rullatorbrukere skli 1 til 2 meter ved bråstopp. Det er farlig.

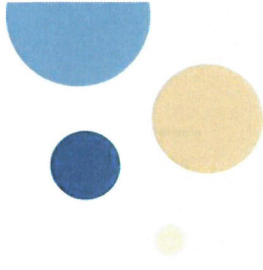

Tilgjengelighet

- Tilgjengelighet handler om å nå betjeningsutstyret. Det finnes bestemte regler for dette, men jeg anbefale dere å tenke selv også (NS 11001-1 og 2). Det trengs flere kloke hoder og mer kreativitet.
- Samfunnet har en hang til å løse behov med IKT i dag. Den virker bare når du har strøm. Strømløse metoder er definitivt bedre enn med.
- Noe jeg alltid har lurt på. Det finnes vasker som er leddet og kan trekkes til deg, men jeg har enda ikke sett en i Norge. Hvorfor er ikke toalettrullen plassert på en bevegelig arm. Da trenger vi ikke slite skulderen av ledd for å få tak i den. Og, hvorfor kan ikke toalettet forflyttes slik at det er lettere å nå det? Vi har da kommet oss til månen for nesten 50 år siden.
- Og til slutt. Dørhåndtakets funksjon er årsaken til at vi må ha så mye plass foran døren for å kunne åpne og lukke den. Enn om vi kunne ha spart denne plassen og heller brukt den ande steder i samme hus?

Lette nok dører

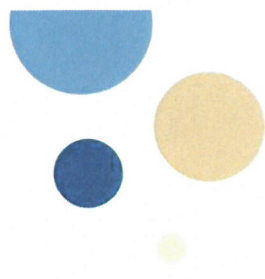
- I dag er kravet 30 N (3 kg). Tyngre dører enn dette må ha automatisk døråpner.
- Studier hos oss viste at 30 N fungerer bra. Dem som hadde problemer med 30 N hadde også problemer med 10 og 20 N. Da er eneste løsning automatisk døråpner.
- 50 cm avstand mellom vegg og dørkarm er viktig, hvis man skal klare å nå dørhåndtaket.

Nok plass

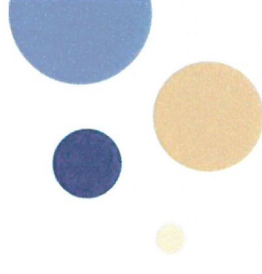
- Det finnes svært mange kategorier rullestoler, men hvis vi deler dem inn grovt så ser det slik ut:
 - Manuelle som kjøres av hovedpersonen selv
 - Elektriske som kjøres av hovedpersonen selv
 - Manuelle som trilles av en assistent
 - Elektriske som trilles av en assistent
- Den store forskjellen på at hovedpersonen selv kjører og at det er en assistent som kjører er stor:
 - Dagens forskrifter for generelle boliger tar utgangspunkt i selvhjulpenhet. Da holder 130 cm korridorbredde
 - Skal dagens forskrifter innebefatte assistent så må arealet økes i forhold til dagens praksis. Minimum 160 cm korridorbredde.

Mobilitet

- Mobilitet handler om:
 - Nok plass
 - Lette nok dører
 - Tilgjengelighet (dører, vasker, toaletter, betjeningsutstyr, etc)
 - Ikke for bratte ramper
 - Ikke for glatte ramper
 - Parkeringsplasser

Akustiske forhold

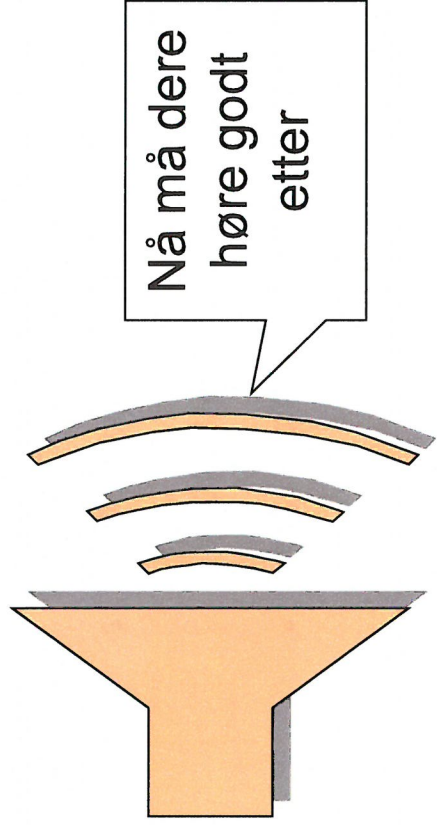
- Tre forhold er viktig:
 - Få etterklangstiden ned hvis den er for lang
 - Balanser etterklangstiden i rommet (kan måles med STIPA og STI)
 - Bruk støysvakt utstyr inne i rommet (inndelt i støyklasser)
 - Beskytt rommet for støy utenifra eller fra tilstøtende rom.
- Krav til bygningsakustikk finnes i NS 8175 fra Norsk standard
- Obs! Det finnes bilder å få kjøpt i dag og som demper etterklangstiden.

Høreapparater

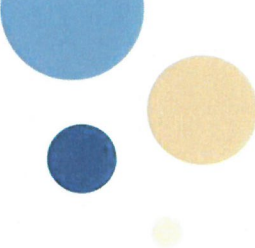
- Høreapparater er en vanlig måte å avhjelpe et hørselstap på. Apparatene finnes i mange varianter, og kan tilpasses ulike grader av hørselshemming
- Mange typer høreapparater kan ha ulike modus;
 - Vanlig forsterkning av lyd
 - Mottakelse av signaler fra teleslynger
 - Mottakelse av radiosignaler fra radiosender
- Det mest vanlige er en kombinasjon av vanlig forsterkning av lyd og teleslyngemodus
- Ved bruk av teleslynge, finnes en liten knapp på høreapparatet der man kan svitsje om.
- Det kopleer vanlig lydforsterkning ut. Fordelen med dette er at støy fra rommet ikke blir forsterket.

Vi trenger å høre alt

Blir ord borte,
forsvinner også
betydningen

Totalt døve

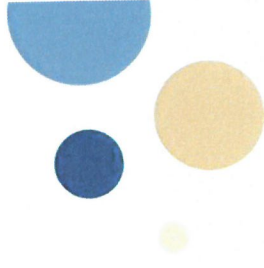
- Noen mennesker er totalt døve eller har så liten hørsel at den ikke kan brukes. Denne gruppen kan ikke bruke høretelefoner, og vi kan kun kommunisere med dem visuelt.

Implantat

- Noen mennesker med skader på det ytre systemet i øret, kan få implantat som fanger opp lyden og distribuerer den til sneglehuset i øret. Lyden vil ikke bli slik den skal være, men man hører lyd man kan nyttiggjøre seg.

Tap av diskant

- Hørselstap på høye frekvenser er forholdsvis vanlig, og skyldes at man har blitt utsatt for høy lyd
- Det er i dag mulig å ha høreapparat som forsterker lyden i det området som er svekket, slik at opplevd lydbilde nærmer seg det normale

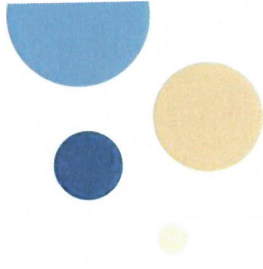

Menier

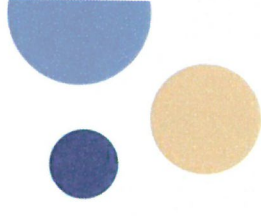
- Menier er en sykdom i labyrinten i innerøret. Det kan arte seg både som kraftig svimmelhet, tinnitus, dotter i øret, osv.
- Sykdommen er kronisk og vil vare livet ut

Tinnitus

- Tinnitus er øresus som kommer av dårlig forbindelse mellom øret og høresenteret i hjernen.
- Personer reagerer forskjellig på øresus. Noen opplever det sterkt forstyrrende, mens andre legger mindre merke til det.
- Noen opplever at høreapparat kan redusere plagen
- Hovedproblemet med tinnitus er at den maskerer annen lyd, innenfor det frekvensspekteret den opptrer, slik at det blir vanskeligere å oppfatte

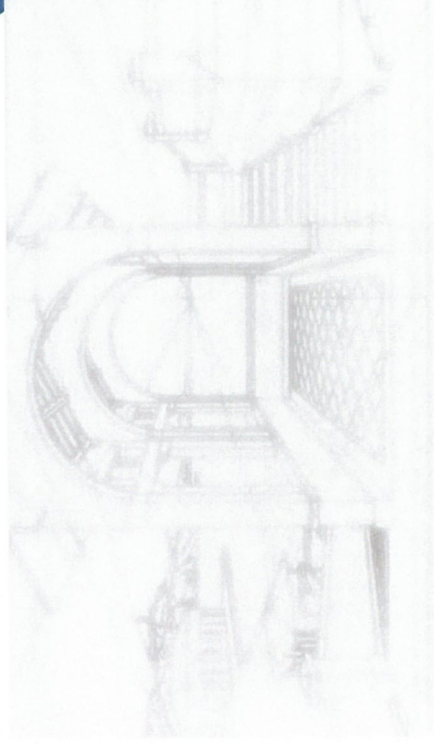
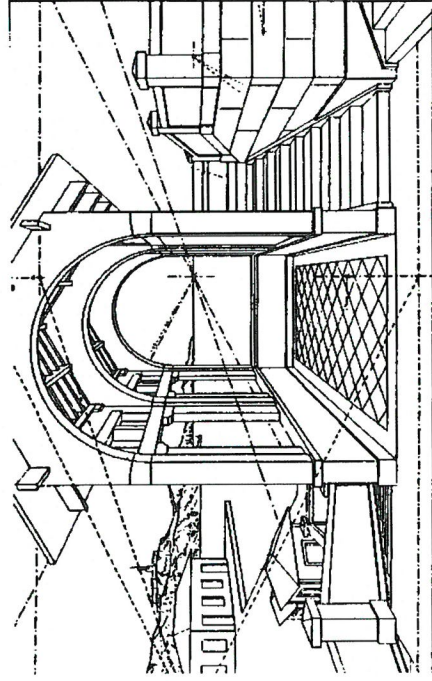

Litt om ulike hørselshemninger

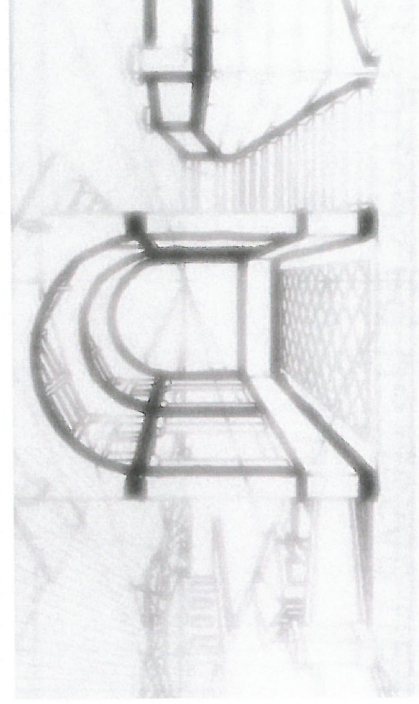

- Tilsvarende for synshemninger, kan hørselshemninger ha ulikt opphav
- Av kroniske lidelser har vi skader på trommehinne, øreknokkelskjeden, hårcellene i sneglehuset, nervebanen til høresenteret i hjernen eller skader i selve høresenteret.
- Lidelsene kan arte seg som øresus, helt eller delvis bortfall av enkelte frekvenser eller total døvhet.

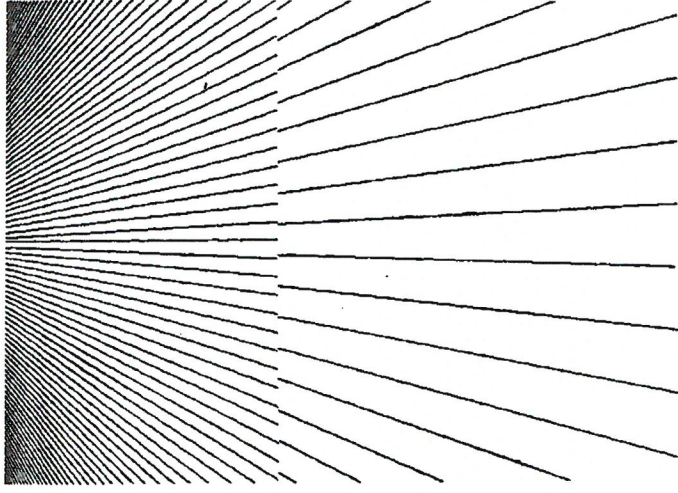
Forsterket kontrast

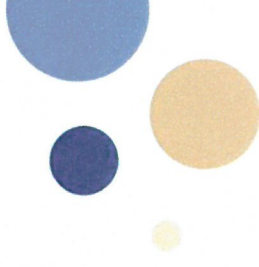
Original
perspektivtegnning

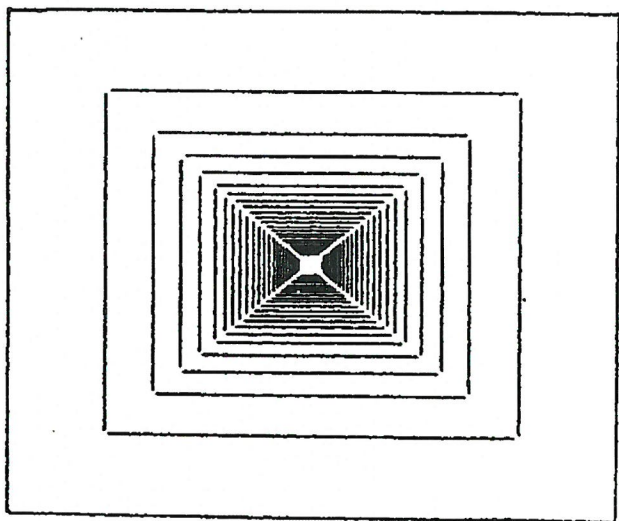
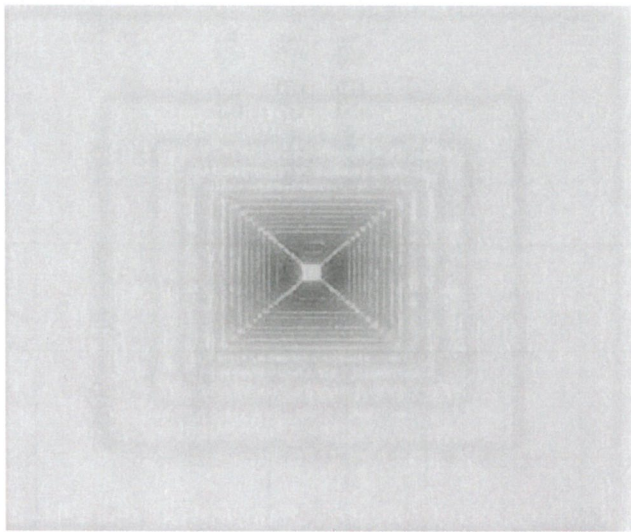
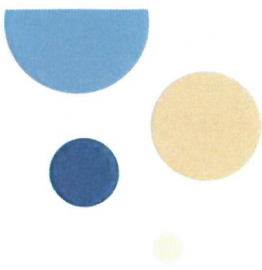

Slik kan avsatsen bli seende ut for
en svaksynt

Her ser vi en avsats.

Dybdevirkning

Oppfattelse av farger

